

Detsember 2008

Kassarimaa

REIS KÕPU OTS

Lauamängu idee autor Airi Kokla
Kujundus: Linda Tikk
Trükk: Ecoprint AS
Esmaesitlus: 24. veebruaril Kassari
rahvamajas.

2008

2008. aasta Kassaris

Jaauar

5. Jaan Krossi mälestuseks küünla süütamine tema suvekodu väravas
12. Algasid kontserdi "On lahtede süles üks väikene saar..." tantsuproovid
25. Käina Noortekeskuse avamisel käis Heli Tuisk

Veebruar

1. "Leader" programmi üldkoosolekul Kärklas Tuurus käisid Heli Tuisk ja Merike Niimann
15. Artikkel "10 aastat taasasutatud Kassari raamatukogu" Hiiu Lehes
19. Jaan Krossi meenutamine tema kirjutatud luule lugemisega. Teoste näitus
24. Eesti Vabariigi 90 sünniaastapäeva tähistamine kontserdiga "On lahtede süles üks väikene saar..." Korraldaja Kassari Haridusselts

KAVA

1. H.Schults: "Eestimaa mu isamaa"; A.Krull "Tulge kokku Eesti pojad". Esitab ansambel "Õilajad" – E.Rüütel; H.Põllo; A.Holmann; A.Tüll; V.Mölder; V.Saar; K.Rebane; K.Hülg. Juhendaja: Maie Ruuber
2. Pidupäeva kõne - Rauno Üksik
3. L.Lambranzi "Paysane" - Elina Jõpiselg plokkflöödil
4. Luulepõimik:
Evi Sadul "Tilluke saar" – Tiia Korv
Viiu Adamka "Kodu" – Anu Hülg
Ulvi Uusoja "Ballaad külast" – Linda Tikk
5. H.Isaac "Innsbruck" – Margus Pirk plokkflöödil
6. M.Praetorius "Tõrvikute bransle" – Margus Pirk; Erki Vara ja juhendaja Malle Mürgimäe plokkflöötidel
7. Merike Niimann "Mõtisklus sõnast" – Anu Hülg
8. A.Zilmer "Eestimaa"; Rahvalik viis "Meil aiaäärne tänavas" – Mati Kalda akordionil
9. Maarika Elmi "Jõuluõöl" – Tiia Korv
10. J.S.Bach "Kevad" – Kristiina Käsn klaveril
11. A.Oit "Hiiumaa valss" – Mati Kalda akordionil
12. Viiu Adamka "Kassari veski" – Tiia Korv
13. H.Hindpere "Kodus olla kõige parem"; E.Oja "Poisid ritta" – laulavad: K.Käsn; M.Tamm; M.Pirk
14. Merike Niimann "Ma süütan küünlad" – Anu Hülg
15. Rahvalik viis "Õitse maa ja müha meri" - Johanna Olesk viiulil. Juhendaja Helje Ugam
16. Ronan Hardiman'i muusikale seatud lugu "On lahtede süles üks väikene saar", mis räägib Kassarimaa kerkimisest merest, elust läbi aastasade ja selle jätkumisest üle aegade. Osalejad: Luigekesed – Katariina Koor; Luisa ja Maria Jõpiselg; Susan ja Marleen Zacek. Kõrkjad – Magnus Tamm; Margus Pirk; Meelis Mikk; Marten Tammeleht. Isa – Rait Üksik Ema – Kaja Tuisk. Nende lapsed – Meribel Rüütel; Martin Schneider; Carmel Anette Niimann; Stella Hiiväin; Jaagup ja Joosep Järvelaht; Kristi Johanna Kopli. Aadlik – Joosep Tikk. Mõisahärra ja proua – Rauno Üksik ja Kristiina Kääramees. Vedruvankri kutsar – Karl Gustav Kopli. Hobune – Peeter Lindre. Minevik – Miina Kääramees; Mari-Liis Tammeleht;

Kadi Nurs. Olevik – Heiki Maivel; Annika Kääramees; Kristjan Lipp
Tulevik – suur pere. Idee, tantsud ja lavastus Merike Niimann
Täname, Teid: Ülle Lorits; Lea Oolmets; Helgi Taelma; Inga Mikk; Reet Kääramees; Linda Tikk; Heli Tuisk; Ville Niimann.
Toetanud: KOA program ja Eesti Kultuurkapitali Hiiumaa ekspertgrupp

Märts

8. Pühalepa Naistekoja sünnipäeval Kuris käisid Heli Tuisk ja Ester Tammis
- 10.-12. ja
- 17.-19. HTÜ "Lootus" riiete väljamüük
22. Orjaku külaseltsi aastakoosolek. Osales 34 inimest. Arutleti tehtu üle ja kavandati edaspidist tegevust. Otsustati, et vajalik on koostada küla arengukava.
22. Ülestõusmispühal esines kassari kabelis Kärkla kiriku koor Kristiina Harjaku juhendamisel
27. Marie Underi 125. sünniaastapäeva tähistamine. Luulet luges Tiia Korv. Külalised Sakase külaseltsist. M.Underi teoste näitus.

Aprill

- 14.-16.HTÜ "Lootus" riiete väljamüük
19. Orjaku küla kevadtalgud. Puhastati teeääred, paigaldatud uued postkastialused ja parandatud ülemise tuletorni aed.
22. Meie ansambli "Õilajad" esinemine üle-Hiiumaalisel eakate taidluskontserdil Käina Kultuurikeskuses
26. Hiiumaa "Kodukandil" külas Lääne-Virumaa "Kodukant". Kassari saarel külastati rahvamaja, kabelit ja muuseumi.

Mai

3. "Teeme ära!" koristustalgud.
Kaasa tegid: Ester Tammis, Toivo Platov, Heli Tuisk, Sade Põllu, Hiivi-Liivi Mugamäe, Priidu Tikk, Tarmo Paat, Jaagup Kopli, Moonika Tammesalu, Kristi-Johanna Kopli, Karl Gustav Kopli, Hannes Tamm, Inga Mikk, Meelis Tamm, Magnus Tamm, Anu Hülg, Kalju Hülg, Silvia Mäksöo, Karli Nurs, Varje Nurs, Kerli Nurs, Andres Nurs, Tarmo Üksik, Mirjam Vann, Kaisa Kääramees, Maria Järva, Liina Lindpere, Reet Kääramees, Meelis Mikk, Peter Lindre, Miina Kääramees, Ene Kalda, Mati Kalda, Reio Kirs, Harri Erik, Jaanus Risti, Ants Kirs, Mirjam Orav, Annatele Orav, Ene Järvelaht, Joosep Kopli, Tiit Kopli, Jane Elmi, Rein Järva, Annika Kääramees.

10. Külaseltsi MUHV 10. sünnipäeval Valgul käisid Evi Sadul ja Ester Tammis
- 12.-14. HTÜ Lootus riiete väljamüük
17. Emmaste laadal käis kauplemas Merike Niimann
17. Ilmus "Kassarimaa" nr.23
21. Kärđlas Tuurus projektiga "Traditsioonilise käsitöö tundmisest uue tooteni" tutvumas käisid Ester Tammis, Reet Kääramees, Margit Kääramees, Merke Niimann.
24. Kassari Rahvamaja ümbruse koristustalgud. Töötasid: Sade Põllu, Ester Tammis, Toivo Platov, Linda ja Joosep Tikk, Ville ja Tõnis Niimann, Evi Sadul, Hiivi-Liivi Mugamäe, Inga Mikk, Magnus Tamm, Urmet Liig, Thea Juhe, Liis Julge, Älis Erk, Kairi Prikk, Janek Elmi.
24. Kassari saare arengukava uute sihtide arutelu Margit Kääramehe juhtimisel
24. Käina kevadlaadal olid kauplemas Ülle Lorits, Evi Krumholts, Jüri Rebane
25. Pühapäevakooli emadepäeva piknik Sääretirbi rannas

Juuni

7. Kila-Kola-Kala laat Kassari mõisas. Müüdi värsket, soola ja ahjukala. Kalaluludega esines ansambel "Õilajad", meelelahutuseks "Mehed ei nuta". Loteriist ja oksjonist saadud tulu 4930 krooni läheb uue lauamängu tükkimiseks
- 10.06-03.09 Kaltsuvaipade näitusmüük
12. Hiiumaa "Kodukandil" külas Lääne-Virumaa "Kodukandi" vene keelt kõnelev seltskond. Tutvuti kabeli ja muuseumiga. rahvamajas etendati M.Mölli lugu "Laip sahvris ehk lõuna neljale"
13. Esietendub Margus Möll'i naljalugu "Laip sahvris ehk lõuna neljale". Osatäitjad: Ulvi Uusoja, Evi Sadul, Ester Tammis, Kalju Hül, Toivo Platov. Juhendaja Tiia Korv. Pealtvaatajaid 73. Otepäält tuli kohale ka autor ise ja sõnas. "Kümme aastat on möödas selle loo kirjutamisest ja keegi pole seda lavastanud, aga nüüd 2008 aastal tuuakse see lavale lausa kolmes eri paigus!" Hiiu Leht 20.06 Anu Hül "Esietendus koos autoriga"
15. Kontsert kassari kabelis sarjast "Kolm risti Kassari kohal". Esinesid Kärđla kiriku koorid Kristiina Harjaku ja Evald Teras juhendamisel
20. Luule kesköö Kassari kabelis. Hiiu Leht 01.07 Maarja Undusk "Valged daamid Kassari kabelis"
21. Kassari surnuaia püha
22. Orjaku küla kokkutulek. Korraldajaks Elli ja Margo Rüütli Lageda talust. Tänu lahke käega peolistele õnnestus hästi Orjaku muuli matkaraja toetuseks korraldatud oksjon.
22. Kassari jaanituli. Külaliseks Marju Länik ja ansambel H-3
27. Rahvamaja külastab regionaalminister Siim Valmar Kiisler

28. Maarja Niimann'i artikkel Hiiu Lehes "Vahepeatus Uus-Meremaal"

Juuli

- 3.-5. Noorkotkaste ja kodutütarde maakondlikust laagrist Tahkunas võttis osa Heli Tuisk
5. M.Mölli näitemäng "Laip sahvris ehk lõuna neljale". Pealtvaatajaid 87. Hiiu Lehes 11.07 Silvia Mälksuu artikkel "Seltsimajas esines Kassari raudvara"
10. Eesti Posti rattaretk toob Esiküla rahvale postkaste. Teostaja Aivar Umber
11. Kontsert Kassari kabelis sarjast "Kolm risti Kassari kohal". Esinesid papp ja preester: Urmas Nagel - EELK Võru praost ja Röpina Miikaeli koguduse õpetaja ja Jaan J. Lepik - isa Sakarias
13. Kirjanik Ellen Niidu 80 sünnipäeva tähistamine Kassari kabelis. Lapsed, Kristi Johanna Kopli, Mirjam Orav, Luisa ja Maria Jõpiselg, Katariina Koor ja Carmel Anette Niimann, laulsid "Rongisõitu" ja väikeste kalade laulu. Hiiu Leht 15.07 Urmas Lauri "Ellen Niit enam autoga ei sõida, aga luuletusi kirjutab küll"
- 18.-19. Hiiu Folk Kiigeplatsil. Esinesid Jaan.J.Lepik, Maian Kärmas, Andre Maaker, Ain Agan, Inga Mear, Anu ja Triinu Taul, Kristiina Harjak, Erkki-Sven Tüür, Marko Matvere ja Jaan Tätte. Ansamblid Johanson ja Vennad, Suprjadki, Piccolo, Piibarid, Virre Csürento, Klezmofobia.
19. Suur Käsitöö ja Omatoodangu laat Kärđlas Vabrikuväljakul. Müümas käis Ülle Lorits.
20. Kassari kabelis kiriklike koraalide ettekanded Astrid Böningu ja Paul Danieli esituses
- 21.07-03.08 EstYes vabatahtlike laager Vetsi Tallis, kus 24. maaliti tase Maarja Unduski käe all ja kuulati aasta vahetusõpilasena Austraalias ja "Uus-Meremaal olnud Maarja Niimanni muljeid. Noorteõhtul olid Yulia Hilevsh Ukrainast, Soyeon Lee Koreast, Olga Swieckie Poolast, Lucyna Tomanova Slovakiast, Katerina Zamazalova Tšehhist, Deivi Tupps ja Laura Dremze Mustveest, Keiu Tammis Haapsalust, Edith Mölder Kassari.
- 28.-31. Pühapäevakoolil külaline Kanadast, kes organiseeris üle-Hiiumalase lastelaagri, kus harjutati koos laulmist, piiblilugude lugemist ja õpiti uusi mänge.

August

2. Viisteist ühepäevakohvikut Kärđlas. Pikas Majas lugesid Aino Kallase Hiiumaa kohta kirjutatud: Linda Tikk, Tiina Selirand, Evi Sadul, Silvia Mälksuu, Maarja Undusk, Ene Valk
2. Rahvamajas M.Mölli näitemäng "Laip sahvris ehk lõuna neljale". Evi sadul kingib Kassari haridusseltsile seltsi pitsatiga ja O.Kallase autogrammiga raamatu "Eesti kirjandus" 1922 ja A.Kallase raamatu "Püha jõe kättemaks" 1931

- 8.-10. Kärkla ratsupäevad Palladium Cup'il osales vabatahtlikuna Heli Tuisk
13. Põlvamaa "Kodukant" külas Hiiumaa "Kodukandil". Kassais tutvustati kabelit, muuseumi ja vaadati etendust "Laip sahvris ehk lõuna neljale"
14. Kontsert Kassari kabelis sarjast "Kolm risti Kassari kohal". Esines J.Jalakase pereansambel
- 15.-16. Keraamika maapõletus Tistitee talu maadel Merike Halliku juhendamisel
- 18.-19. HTÜ Lootus riiete väljamüük
21. Aino Kallase Kassarist kirjutatu lugemine suvemaja õuel. Lugemas olid Maarja Undusk, Linda Tikk, Evi Sadul, Tiina Selirand, Ene Valk, Merike Niimann. Kuklid küpsetas Maarja Niimann. Hiiu Leht 09.09 M.Niimann "Kassari suveõhtu Aino Kaldaga"

September

1. Põhikoolilõpetajate ja esimesse klassi astujate meelepidamine.
Põhikooli lõpetasid Miina Kääramees, Ats Kääramees, Tarmo Paat.
Kooliteed alustasid Luisa ja Maria Jõpiselg, Doora Elmi, Karl Kristjan Kääramees
16. Ilmus suvekassarlase Harri Rinne raamat "Laulev revolutsioon. Eesti rokipõlvkonna ime."
17. Arteemi Heilo artikkel Hiiu Lehes "Pool sajandit elektri toomisest Kassaris"

Oktoober

- 3.-5. Tallinn International Horse Show'l töötas vabatahtlikuna Heli Tuisk
7. Hiiu Lehes mälestusartikkel A.Mänsist, kes saanuks 95aastaseks "Elu on küllalt rõõmu pakkund"
11. Miku Kaarli ausamba avamisel Kaigutsis ja Kuriste külapäeval käisid Evi Sadul ja Ester Tammis
13. "Täiskasvanud õppija nädala" raames näitusõhtu "Tikand vanaema veimevakast" Helmi Kääramehe jutustuste saatel. Laulsid

"Õilajad"

13. Kassari saare täiendatud arengukava tutvustamine ja heakskiit
15. "Täiskasvanud õppija nädala" raames Ladoga Tropy Tray ja Ukraina reisimuljete õhtu Vetsi Tallis
20. Algas rahvamaja II korruse ehitamine. Peatöövõtja Dagopen OÜ, alltöövõtja Dago Ehitus, muinsuskaitse järelve OÜ Lükkepakk Viktor Tammsaar, rahastaja PRIA
24. Ühistegevuse muredest ja rõõmudest, edust ja valust käis kõnelemas Paul Tammert
28. M.Niimanni artikkel Hiiu Lehes "Oskar Kallas 140"

November

28. Koolitusel Tuuru majas "Käsitöötoodete arendus ja müük" käisid Margit Kääramees, Tiina Viisut, Ülle Lorits ja Merike Niimann

Detsember

7. Pühapäevakool tähistas rannas esimest adventi
7. Käina laadal käis kauplemas Ülle Lorits
12. Käina valla eakate jõulupeol esines ansambel "Õilajad"
- 12.-13. Käsitöö ja omatoodangu laadal Kärkla kultuurikeskuses käisid kauplemas Loore ja Margit Kääramees, Ülle Lorits, Merike Niimann, Jüri Rebane
Käsitöökonkursile "Vana tikandi uus elu" esitasid tööd Inga Mikk, Reet Kääramees ja Hiivi-Liivi Mugamäe
14. Harjumaa kammeransambli kontsert Kassari kabelis
16. Käina vallavalitsuse ja volikogu tutvumine Kassari saare arengukavaga
18. Hiiumaa "Kodukandi" jõulupidu Suuremõisa lossis
20. Kassari saare jõulupidu, korraldaja Orjaku külaselts
21. Lauluansamblite "Hõbelõng" ja "Õilajad" ühine jõuluõhtu Käinas
24. Pühapäevakooli jõulupidu
24. Jõuluõhtu jumalateenistus Kassari kabelis

Täname teid, Enn Uusoja ja Aivar Kääramees, et hoidsite suure lume ajal meie teid valla!

„POSTIAHE“ ERALISA.

Wastutaw toimetaja ning wäljaandja

J. Tõnisson.

Jurjew. Aprill, 1900.

Teekond Hiiumaale

Olin juba küllalt Hiiumaast ja hiidlastest kuulnud ja veel enam nende üle „rahva nalja“ raamatust naernud. Aga et ma nälja ega kuulujuttusid ei uskunud, sellepärast oli mul ammugi juba nõuu Hiiumaad ja hiidlasi vaatama minna. Kuid kaua aega pidi mu soow ikka soowiks jääma. Mul ei olnud raha... Olen ju waene rahwakooliõpetaja, aga ühel säärasel mehel on naudi ikka pisut. Ta ei wõi oma silmaringi reise läbi laiendada ja peab ainult raamatu teadmisega rahule jääma, kui ta neid jõuab osta.

Igale ühele on arusaadaw, et ma oma nõuu talwel täita ei wõinud, waid suwel. Õnneks olen niisugune koolitaja, kellel maalapikest ega maja talitust ei ole, mis mind kodu oleksiwad kinni hoidnud, ei ka „kursuse muresid“, mis Ew-Lutheri usu walla koolitajatel suurema osa suwe aega ära wõtawad. Ainult oli tarwis oma ülema käest luba paluda ja – olingi suwel prii.

Ja näe, kewadel 189... a. sain mina praosti läbi oma weerandaastase palga 25 rbl. kätte, 25 rbl., mis kiriku-kooliõpetajate suurem palk on. Wälja anda polnud mul kopi katgi tarwis, sest endiste wõlgade jaoks olin talwe otsa nälginud.

Rõõmust põksuwa südamega wõtsin palga wastu, mis nii palju tööd ja waewa oli maksnud ning nüüd hakkasin Hiiumaale poole püüdma.

Hiiumaale ma veel ei pääsenud, jää oli meres, aga selle äraminemist oli igapäew oodata. See oli nagu kibe tilk mu lootuse karikasse. Kogu ma ei tahtnud minna: oli ju mitukümmend wersta kaugel. Sugulasi ega sõpru linnas ka ei ol-

nud. Ometi leidsin lahke majapere mehe, kes mulle niikauaks korteri andis, kuni laew tuli.

Haapsalu on tõesti ilus linnake. Ida, loode ja põhja poolt piirab teda meri ümber. Ta wäikesed puust majad on peerdudest, papist ehk kiwist katustega; seinad on wäljaspoolt laudadega ära wooderdatud ja wärwitud. Igal majal on wäikene wiljaaed juures. Ka mõned suuremad kiwimajad on olemas, aga neis on enamasti ametlikud asutused. Kirikuid on Haapsalus kolm, kaks Ew-Lutheri usu ja üks Gr-Õigeusu kirik. Pääle nende on veel baptistide kabel ja Ew-Lutheri usu palwemaja; Gr-Õigeusu surnuaeda ehitatakse toredat kabelit.

Kahe kiriku kohta on Haapsalus üks õpetaja, kes pühapäewil enne lõunat Saksa keeli teenistust lossikirikus peab, pärast lõunat aga Eesti kirikus Eesti keeles. Gr-Õigeusu kirikus peetakse jumalateenistust Wene keeles; ainult talwel iga paari nädala järel ka Eesti keeli.

Haapsallaste pääülespidamine tuleb supelwõraste käest, kes igal kewadel suurtest linnadest hulga siia tõttawad oma nõrgaks läinud pudusooni mudase mereweese parandama. Iseäranis on juulikuu algusel siin rõõmus elu ja liikumine, mille pääkohtadeks „promenad“ ja lossi waremed on. Promenad ehk jalutuskoht on põhja poolt merekaldale ehitatud; ta pääl seisawad tore lusthoone ja raamatukogu. Siin samas mängiwad ka igal päewal palgatud moosekandid.

Muistne Haapsalu loss on XII aastasaja ehitus ja seisab kesk Haapsalu linna. Wiimasest wõitlusest, see oli 1710. a., kui Wene kindral

Bauer Haapsalu lossi ära wõttis, on ajahammas oma hääwitawat tööd kuulidest lõhutud müüride kallal peatamata edasi teinud. Aga nende lagunenenud müüride keskel on elu asumis. Lõhnavad puud ja põõsad, roheline muru, wallide pääl ja kraawides siledad jalutusteed teewad selle iga haapsallase armsamaks asupaigaks. Isegi supelwõraid, kellest ikka kaks haiged ja üks poolsurnud on, meelitab see looduse iludus siia mängima. Praegu neid veel ühtegi näha ei olnud, sest et warane kewade aeg oli. Nad on pääsukeste ja kukulindude kaaslased; praegu aga oliwad meie juurde ainult kuldnokad ja linawästrikud tulnud. Kõik linn kihises tödest. Üks parandas maja, teine aeda, mõned jälle uulitsaid. Kõik see tehti supelwõraste pärast, kes parema meelega siis raha wälja andwat. Ja tõesti wõtab ka haapsallane oma wõraste käest koledat hinda: pääle majaüüri, mis oma 50-300 rubla suur on, peawad nende wõrad veel muud maksukesed ja maksud maksma. Ega see siis ime ei ole, et wõrad Haapsalu ikka rohkem aast-aastalt ära unustawad.

Ehk Haapsalu küll Eesti linn on, siisgi on uulitsate pääl Eesti keelt kõige harwem kuulda. Suwel on siin igalpool Wene keel kõlumas, talwel isekeskis Saksa keel. Sellega ühes arwab suurem osa endid ka sakslaseks. Peiud ehk neiud, kes oma kübarad on pähe jõudnud osta, häbenewad Eesti keelt ja katsuwad ikka Saksa keelega läbi ajada, mõistku nad seda hästi ehk halvasti.

Juba mitu päewa olin Hiiumaale laewa lossimüüri päält vaatamas käinud, aga igakord ilmaaegu.

Ainult ujuwad jääpangud walenda-siwad mere pääl. Wiimati ometi ühel ilusal hommikul sõitis ta sadamasse. Ma ruttasin. Laewa äramineku aega ma hästi ei teadnud, ainult kuulsin, et ta paari tunni pärast wälja sõidab, sellepärast istusin woorimehe pääle ja sõitsin sadamasse.

Haapsalus on neid kaks, nimelt Wana ja Uus sadam, 12-14 jala sügawuse weega, mispärast suured laewad silla juurde ei saa tulla. Nad jääwad ikka kümmekonnad wersta suurele merele, kuhu Hiiu laew neile wastu sõidab, reisijaid nende pääle wiies ja ära tuues.

Woorimehed on Haapsalus kõik kahe hobusega. Kõikidel on ilusad prisked hobused, aga wanad sõiduriistad, kiiruse poolest ei ole nad mitte wiimaste killas. Minu woorimees sõitis tuule kiirusega Uue sadamasse, mis paar wersta linnast eemal on, sääl nõudis ta sõidu eest 1 rbl. 50 kop. See oli minu arwates liig, aga teha ei olnud midagi, pidin wälja maksma, sest Haapsalus woorimeestel taksi ei ole. Mees tänas mütsi pääst wõttes Saksa keeles ja kihutas linna tagasi.

||

Haapsalu ja Hiiumaa wahel sõidab wäikene aurulaew „Progress“, krahw Ungern-Sternbergi omandus. Iga nädala teeb ta kolm reisi. Ma astusin laewa laele ja olin rõõmus, et nüüd Hiiumaa pinnal olen, ehk laew küll Rootsimaal ehitatud on. Nüüd olin ma hiidlaste seas, nende kuulsate nariide seas! Sääl seisabgi üks praegu. Ta on laewa madrus ja käratseb ühe kaunis wiisakale naesterahwale: „Mis sa kurat nüüd kardad? Astu üle parda!“

Näe, sääl tuleb üks kübaraga preili, siis weel üks „noorsand.“ Seesama madrus wõtab ka needgi wasta. Ta kergitab mütsi kummardades ja ütleb: „Auustatud herra, astuge aga julgesti! Küll ma toetan armulist preilit.“ Palju roomamist oli kõiges ta olekus. Wist lootis ta niiwiisi omale jootraha teenida.

Wiimati oli minemise aeg käes. Kell kõlas, wile wilistas. Korsten

tossutas paksu suitsu wälja, kruuw hakkas wees paterdama; trossid tehti lahti ja laew hakkas liikuma. Paljud jäiwad silla pääle, ja rätikuid lehwitades ning mütsa kergitades karjusiwad nad: „Hääd reisu! Õnnelikku teed!“

Sõit oli tõesti lõbus. Laew lendas usinasti edasi oma raudse ninaga wett lõhkudes ja walget wirwendawat juga taha jättes. Tuult ei olnud; wesi oli sile nagu peegel. Igal pool ujusiwad partide parwed, kes laewa kõminat kuuldes kaugemale lendasiwad ehk wee alla sulpsatsiwad, kus nad mitu sada sammu edasi ujusiwad, enne kui jälle julgesiwad päd weepinnale tõsta. Ei jõudnud weel omast waimustusest toibudagi, kui juba Hiiumaal Heltermaa „süldas“ olime. Laew oli paari tunniga 28 wersta ära jooksnud.

Pääle kõrtsi ja randwahtide maja muud eluhoonet Heltermaa kaldal ei ole, küll on aga eemal mitmed popside majad. Heltermaas teeniwad ligidal elawad hiidlased hääd raha, nimelt woorimehe ametiga, sest siin päris woorimehi, pääle kahe, kolme paari posthobuse, ei ole. Ka minagi palkasin omale ühe niisuguse woorimehe kuni lähedama koolimajani.

„Wist Arukülassee? Aga herra wõiks mulle küll paar pudelit osta!“ Käskimata peatas mees kõrtsi ees kinni ja waatas nii paluvalt otsa, et pidin temale 20 kop. andma, millega ta kohe kõrtsi läks. Nimetatud kõrts on igale ühele nagu jaama saaliks – muud kohta ei ole, aga ka hääks joomakohaks!

Kolme, nelja wersta sõidu, ehk õigemini hiidlase wiisil „tammumise“ järele jõudsimel A. koolimajasse. Hiidlane ialgi oma hobust üleliiga taga ei sunni. Harilikult teewad hiidlased ikka nii, et nad jala kirikusse ehk mujale lähewad, olgu pääle, et peremehel oma 2-4 hobust laudas seisawad ja hobuse wargust kiriku juures ehk mujal ka karta ei ole. A. külas on Gr. Õigusu koolimaja, seisab kõige lagunumas taluhoones, ehk lapsi küll poolesaja osa koolis käib. Kooliõpetaja palk oli enne 150 rbl., aga wiimasel aastal alandati seda saja rublani. Ehk see kool küll üks wiltsamatest

on, siisgi wõib ta ennast sellega trööstida, et ta mitte wiimne wilets ei ole: Läänemaal tean ühe kooli, millel üksainus suitsu-tuba on, mis koolmeistri korteri, magamisetoa, leiwakambri ja laste õpetamise kohust peab täitma. Nõuu on A. külassee uut koolimaja ehitada. Selleks on ka juba mõni sada rubla lubatud, kuid asi ei edene kudagi, olgu pääle, et Suuremõisa päris-herra platsi kinkis. Takistajaks, peab arwama, on külmus rahwa poolt.

Arukülast loode pool merekaldal seisawad muistse Eesti linna Wallipäe waremed, millest aga rahwasuu midagi ei tea kõneleda, ehk küll järele pärsin. Weel enam edasi seisab Sallinõmme merelahe, kust hiidlased sügisel tublisti siiakala püüawad, mida nad talwel Tallinnasse turule wiiwad. Maapind kuni Suuremõisani, mis wersta 6 õhtupool Heltermaad seisab, on kõige lahjemat laadi: ainult pae killud ja punane ehk walge liiwa ja sawi rähk, kus kadakadgi kaswada ei taha.

Suuremõisa juures seisab Pühalepa Lutheruse koguduse kirik, mis, nagu kõik Eesti kirikud, oma walgete seintega ja pika torniga keset wana surnuaeda seisab. Kirikumõis on kirikust paar wersta kaugel. Suuremõisast lahkub suur posttee kaheks, pääharu wiib Kärtlasse, teine aga Keina. Esimest mööda läksin oma Aruküla ametiwenna saatusel Kasewälja Lutheruseusu koolimajasse. Missugune wahe nende kahe kooli wahel? Arukülas must taluhoone, siin aga tore punase seintega maja. Kasewälja, nagu kõik Ungern-Sternbergi waldade koolid, on krahwi walitsuse ja hoole all, mispärast nad ka silmapuu-tuwad on. Krahwi waldade, Kõrgesaare ja Suuremõisa koolid on parematesse maakohtadesse ehitatud. Koolmeistril on pääle kütise weel mõni wakamaa hääd põldu ja heinamaad ning 150-200 rubla palka. Ainult wõib nuriseda, et koolisid liig wähe ja lastel pikk tee koolis käia on; ühel koolitajal on juba raske nii suurt laste hulka õpetada, nagu Palade ja ühe Kõrgesaare koolil on, kus üle saja lapse koolis käiwad.

Kasewäljalt läks tee mööda Randwere merekallast Kurisse; see koht on Suurewalla hiidlastele 10 aasta eest Gr.-Õigeusu kiriku ehitamise läbi tuttavaks saanud. Üleüldse on Hiiumaal 3 toredat Gr.-Õigeusu kirikut, mis kõige lahjemate maakohtade pääle on ehitatud. Gr.-õigeusulisi wõib 1/3 osa hiidlastest arwata, kuid kirikutes käiwad nad õige wähe. Kurimägi, kus nüüd Pühalepa Gr.-Õigeusokoguduse kirik seisab, on tore maakoht: paarsada sammu all pool sinab meri, kuna ta kolmelt poolt osalt okaspuu, osalt lehtpuu metsadega piiratud on. Nagu rahwasuu kõneleb, on siia tahetud ennemuiste Lutheruseusu kirikut ehitada, kuid päewane töö kistud ikka

öösetel maha. See ebausk oli hiidlaste seas nii suur, et ka mitmed wanemad inimesed kuidagi ei uskunud, et Wene preester jõuab sinna kirikut ehitada, kuid kirik on nüüd walmis ja enamasti kõik ümberkaudne rahwas astus selle järele sellesse ususse. Kiriku juures seisab kihelkonna koolimaja, tore raudkiwist ehitatud hoone, kuid tema on oma awarusest hoolimata tühi! 1891. a., kui kool awati, oli tal paarkümmend õppijat, pärast ei saadetud lapsi enam kooli, mis põhjusel kool 1898. a. seisma jäi...

Kurist kolm wersta põhja pool seisab Ungern-Sternbergi „Tiesenhafeni“ sadam, mis hästi sügaw ja kaunis warjatud ja kus mõnel talwel üle 30 laewa talwekorterit

pidamas on; kolm wersta lõuna pool suure tee ääres seisab krahwi telliskiwi wabrik, Hellamaa koolimaja ja pood. Telliskiwid on oma wastupidamise poolest kuulsad, aga waewa nähtakse nende walmistamise kallal küll. Esiti saab sawi ja liiw masina sees ära klopid, millest wormi järele telliskiwid tehtakse, ja kui need paar päewa kuiwanud on, siis peksetakse iga kiwi hoolega tihedaks ja pandakse jällegi kuiwama. Kuiwatuse tarwis on pikad katusealused tehtud. Siit wiidakse nad ahju ja hakatakse tuld andma, kuni kõik see telliskiwide lasu üks tulekuma on.

VAADE SUURSADAMAST PAREMALE XX saj. algus Foto A. M. erakogust

Teed mööda Kärkla poole edasi minnes puutub tore maja ruumikate klaas eeskodadega silma: see on Suuremõisa wallamaja. Astusin sisse, tutwustasin kirjutajaga. Paljugi sain ta käest Hiiu olust ja rahwa elust kuulda. Tore wallamaja paneb inimese imestama, kuidas

wõisi-wad waesed hiidlased nii palju raha kulutada! Määratu kiwihunnik on kokkuaetud, üle 10 tuhande walla raha ära kulunud, walla liikmete teopäewad pääle selle! Oleks selle raha poole eest ilus wiisakas walla-walitsusemaja ehitatud, teine pool waeste kapitaliks pandud – tõesti ei oleks mitte

enam nii palju walla-waeseid, kes pisaratega oma walla-armu, toopi ehk paari wilja, magasiadast käiwad ära wiimas. Aga nüüd seisab igal Hiiu wallal suur loss mitmekümne toaga keset wal-da, ja waesed seisawad ikka pisarates; mitmed toad on täiesti otstarbeta, mitmed ka koguni pimedad, et

wõib igal ajal ilma silmi sidumata nendes sõgesikku mängida. Selle suure ruumi kütmiseks kulub S. wallal enam kui 50 sülda puid aastas ära!

Heltermaalt on Kärtlasse 25 wersta. Suurem osa sellest teest tuleb läbi metsa ära käia, mis osalt leht-, osalt okaspuu metsad on. Kärtlast 4 wersta siinpool seisab paksu kuuse metsa sees tee ääres Paluküla kabel, kus õpetaja ialgi jutlust pidamas ei käi. Oma pika torniga näib see hoone ei tea kui suur kirik olewat, aga juurde minnes leiab uudishimuline suure kiriku asemel väikese kuuenurgelise maja kuue wõi seitsme aknaga, millel, päale kahe, ruutusid ei olegi, need on maalitud aknad.

Paluküla paksust kuusikust välja jõudes puutub Kärtla rändajale silma; et ta suur wabrik on, seda tunnistab kõrge suitsunud must korsten.

Kärtla alew, ehk õigem ütelda, Kärtla wabrik, oma alewiga seisab Hiiu põhjapoolsel kaldal. Elanikka on tal 3000 ümber, kes suuremalt osalt wabrikust leiba teeniwad. Kõige suurem maja on wiiekordne wabrik, mis kalewit walmistab. Wabriku jõud tuleb aurust... Ka on siin Ew. Lutheruse usu kirik, aga ilma tornita ja õpetajata: ta on Pühalepa õpetaja hoole all, kes iga kuus kord jutlust pidamas käib. Kärtlaste omad majad on väikesed puust ehitused. Igal majal on ruumikas kartuli- ja õunaaed ümber. Oma tööliste eest peab wabrikuomanik parun Ungern-Sternberg hädad hoolt: ta on neile igale poole isejookswad artesia kaewud teha lasknud, laseb ise nende uulitsad prügida. Wabriku kulu pääl peetakse säälsid alguskooli, üks poiss- ja teine tütarlaste jaoks, ülewäl; siis weel tubli muusikakoor, laulukoor jne.

Kärtlast läks tee loode poole Rõigi kiriku ja Kõrgesaare mõisa juurest mööda Kõpu poolsaarele. Kes Suuremõisa wallast juba läbi tulnud, sellel on selle tee pääl üsna vähe tähelepanewat. Rõigi kirik ja kirikumõis on niisamasugused, nagu igal pool, Kõrgesaare wallamaja niisama tore ehk ka weel toredam, kui Suuremõisa wallas. Olgu ometi

paar sõna Luide lahest, kuhu tulewikus abisadamat tahetakse ehitada. Nimetatud merelahe ei ole kurjade põhjatuulte eest sugugi wärjatud ja sellest wõib lugeja aru saada, et ta põhja pool Hiiu rannas on. Ka praegugi peatawad säälsid laewad, et puu koormat pääle wõtta. Waewa nähtakse küll selle laewa täitmise-ga. Kõige enne weetakse puud, suuremalt osalt halud, metsast mere kaldale, siin laotakse nad kõrgemate wankrite pääle ja wiidakse merde väikestesse paatidesse, mis jälle puud suure laewa pääle muret-sewad.

Kõpu poolsaar on umbes paarikümne wersta pikune ja 3-5 wersta laiune maa nina, mis põhjapool merde tungib. Tal on kõigekõrgem maapind üle Hiiumaa, mis kõik metsaga kaetud on. Metsa on säälsid üleliigagi. Puud, mida 1890. a. maru maha murdis, seisawad loogus mädanemas; kõik Kõpu mets on langenud puid nii täis, et läbi ei pääsegi, kuid suuri kuuski ja mändi on weel kaswamas küllalt. Kõpu poolsaarel 16 sülla kõrguse Kõpu „mäe“ otsas seisab niisama kõrge Dagerorti tuletorn, aga wersta 11 weel enam põhjapool Ristna tuletorn. Esimene on neljanurgeline paekiwidest ehitatud torn, mille otsas suur klaaskuppel on; esimese sees on weel teine kuppel paksude lihwitud klaasidega, siis lambi tsilinder, paraja kaela jämedune klaastoru. Neli ümmargust tahti piirawad üksteist ümber; nende tuli põleb ühte ja kuplite abil suurendatud kuma wärwib terwe taewa walgeks. Iseäralise wedru abil on kuppel ümber käima pandud, igal küljel isesugust tulejuga järele jättes.

Kõpust läksin Emmaste... Keina... Kohtade kirjeldus neis waldas on peatselt samasugune, nagu juba kirjeldatud. Ikka ühesugused kirikud surnuaedades, ühesugused suurte hoonetega mõisad ja laiad põllud... Koolid on peatselt ka ühte laadi, kuid selle wahega, et wallad kooliõpetajate palgad maksawad, mis naljalt üle 100 rubla ulatada ei taha. Keina Jausa meestel on oma telliskiwid wabrik... Keinast paar wersta lõunapool mere sees seisab Kassisaar, mis Hiiumaaga

kahe silla läbi ühendatud on, mis, nagu räägiti, nälja ajal ehitatud on.

Keinast tulid suurt teed mööda ida poole ja wiimati olin Suures mõisas. Reis ümber Hiiumaa oli tehtud.

III

Hiidlaste meeleolu ja elu pääle waadates pean küll kõigepäält wõõraste eest hoolitsemist meelde tuletama. Astugu wõõras sisse, kuhu tahab, ikka antakse temale häämeelega öökorterit. Oma kolmenädalise teekonna ajal leidsin ainult paar kohta, kus öömaja kästi teisest perest otsima minna. Nagu suurel maalgi, on ka hiidlaste juures esimesed küsimised, mis ta wõõrale ette paneb: „Kust sa tulled ja kuhu lähed? Kes sa oled? Mis tarwis käid?“ Aga seda, mida ülemere eestlased igale öömajalisele seletawad, et unts-antsakaid igas ääres hulkumas on ja neid õigete inimeste seast tunda ei wõi, sellest ei kõnele keegi. See on tunnistuseks, et hiidlased üksteise waranduse pääle ahned ei ole ja sel põhjusel palju usaldawamad on. Enamasti igas peres muretseti toiduks minule midagi paremat, mis majas leida oli, kuid hommikul maksu ajal ei tahtnud perenaene ega peremees tasumisest suuremat kuulda, aga oliwad siisgi rõõmsad, kui nende Jukudele ehk Madlidele saiaraha pihku pistsin.

Pää-ülespidamise hallikaks on hiidlastele, nagu igale eestlaselegi, põllud. Maapind on üle saare liiwane ja kiwine, osalt sawine ehk kruusane ning wäga lahja. Põlluharimises hiidlasel pääle adra ja äkke muud riista ei ole. Maa küntakse adraga, harwa ka pööradraga, paar ehk kolm korda üle ja tehtakse seeme pääle. Põllud on igal peremehel kolmes osas: kartuli, rukki ja odra maa. Nende suurte platside kõrwale jäetakse väikesed siilud kae-ra, lina ja läätse maaks üle, kuna elumaja ümber kanepid, erned, oad j. m. kaswawad. Suurema osa taludel on ka õunapuuaiad, kuid need toowad pisud kasu – harimata, pookimata puud.

Sügisel lõigatakse kõik kõrswili

sirpidega ära, niidetud ei saa ialgi; ühes lõikamisega hakatakse ka kohe wilja peksma. Rehed on elutoaga ühe katuse all. Rehepeksmise masinat ei ole kellelgi.

Nagu öeldud, on maapind Hiiusaarel lahja. Üle kolme seemne põld hiidlasele naljalt ei taha anda. Rahwa rohkusega võrreldes ei jätkuks Hiiu oma wili pooleksgi aastaks, sellepärast otsiwad rahwas mujalt teenistust. Nagu waldade passi kirjadest arwata wõib, käib igal aastal rohkem kui 2½ tuhat hiidlast wäljas tööle, kõige enam Tallinnas ja Peterburis. Suurem osa neist tulewad sügisel koju, sööwad talwel suwel teenitud kopikad ära ja lähewad teisel kewadel jälle wälja. Mereäärsed inimesed otsiwad abiteenistust merest kalapüügi- giga. Kewadel, jääminekuga püütakse igalpool kaldal wõrkudega räimekala, mõrdadega – ahwenaid, haugisid, kiisku j. m. Enam suwe poole püütakse nootadega lestakala ja wõrkudega kilusid. Sügisel aga on hiidlastel iseäralised siia püüdmise kohad. Ka talwel hõngitsetakse haugisid.

Loodepoolsed hiidlased on kan- ged kauplejad mere pääl. Mitmetel nendest on omad laewad ja suu- rema hulga noortemeeste ülem

soow on „kapteni kooli“ minna.

Koduelajatest on hiidlastel 7-15 sarwlooma, 2-4 hobust, 15-40 lam- mast ja 2-10 siga. Kõik elajad on wäikest, halba tõugu. Hiidlase härg on sama suur kui mõne Wiljandi- maa mehe oinas, lambad on kõik wäiksed, karmi willaga, sead ka- ruse seljaga nagu kanarpik. Wiima- sel ajal on hakatud ka paremaid tõugusid muretsema. Ka Hiiu ho- bused on wäikesed, aga wastupida- mine on nende juures tähtis – maksawad 60-120 rubla.

Niisugune on hiidlase elukord, ja sellesarnane on ka waimuelu. Nagu eespool nägime, jätawad nad koo- lid tühjaks, ega hooli kooliharidu- sest suuremat. „Mis talumees tar- kusega teeb!“ ehk „kus mina koo- lis käisin?“ nii on sagedasti Hiiu isade-emade seas kuulda. Koolide wastu kõnelewad siin mitmed suud, aga kui poisi jõmpsikas öösel hulkuma läheb, siis on isade-ema- de suud wait.

Tantsimine on Hiiu peidude ja neidude juures nagu looduse sund. Talwel keerutatakse talutubades, suwel pühapäewa õhtutel aga kü- lamäel ehk metsas; mänguriista- deks on wiil ja harmonika. Et liig wäsitamine terwisele kahjulik on, seda ei panda tähele. Näituseks

tõmbawad nooremad suwel metsas, kuni esmaspäewa hommikuni ja on päewal siis töö juures wäsimusest haiged.

Hiiumaal on wiina küllalt ja joo- jaid ka küll, aga karskuseseltsi ei ole. Tõsi küll, et Kungla karskuse- seltsi osakond siin töötamas on, aga see ei ole palju jõudnud korda saa- ta.

Millest hiidlasi igal pool tuntak- se, on nende keelemurre ja nalja- anne. Keelemurre on Hiiusaarel 4 jaos. Kuna Suurewalla keelemurre Tallinna omaga ühte läheb, on ta Keinas jälle koguni pudru-pehme. Näituseks, ütleb Suurewalla mees oma pojale: „Pane hobune hette ja anna piits kätte“, aga Keina mees: „Pane obu hede ja ana piits käde!“ Kurgu hääle „h“ öeldakse häälelise tähega algawale sõnale sagedasti ette.

Teine tundemärk on naljaanne. Sest mitte ükski wõõras kohas ei ar- masta hiidlane nalja heita ja teist sõnadega „tüssata“, waid seda teeb ta ka kodus. Sellest see ka tuleb, et õpetaja Eisen rahwanalja raamatute inimesi kõige enam ikka hiid- lastega naerutab.

Ajalehest „Postimees“, aprill 1900. a.
Kirjawiisi muutmata. Andrus Martin

*Auustud
Hiiumaa Pühalepa õpetaja härrale
P. Noormann
Pühalepa Kirikumõisa
Kassare (walla) kogukonnakohtu
poolest. ? 23.*

Auustud Pühalepa õpetaja härrale!

Hiiu – Kassare
walla kohtu poolest
Kassar, 30 März 1882 ? 23

Sellega palume õpetaja härra käest tunnistust, Johan Elmi pärast. J. Elmi tuli suurede koolmeistri juure ja ütles: „Õpetaja käskis mind, et ma warsi lasen sind selle An Järwa protucolli üles lasta lugeda ja temale siis ette jutustada. Nõnda oli tema siis wali, temale

protucolli ette lugeda. Seda sai tehtud. Teise päewa tuleb tema jälle, wõtab protucolli laua päält ära ja üt- leb: ” mina wiin selle õpetaja kätte sest see pole õige.

Koolmeister wastab: ” Mina ei tohi seda mitte anda, too õpetaja käest tunnistus, ehk kutsu talitaja siia.

” **Kui sa ei anna, siis ma kaeban õpetajale et sa wastane oled. Weel ütleb tema poeg: ” Mis sa oodad wõta protucoll kaenla ja mine Pühalepa.**

Nüüd palume, aga õpetaja käest aru, kas õpetaja seda on käskinud tuua ja lugeda. Miks ei ole tunnistust õpetaja poolt toodud ja kas õpetaja tahab seda lugeda ja miks pärast.

Palume kirja selle pääle 3 damaks Aprilliks selle üle seia saata

Kohtumees Mihkel Risti
Talitaja Mihkel Toi
Kirjutaja M. Piik

Poetess Marie Under 125

Marie Underi sunniest möödus tänavu 125 aastat. Kassariga seotud luuletaja sünnipäeva tähistasime 27. märtsil raamatukogus kellaviiteega.

Marie Under on Kassari kooliõpetaja Priidu ja Leena (Kerner) Underi kolmas laps, kes sündis Tallinnas.

Esmakordselt külastas Marie Hiiumaad 9-aastaselt. Veel viibib ta Kassaris 1904 aasta suvel ja kolm nädalat 1927 aasta suvel A.Kallase suvemajas.

Koolis õppis Marie Under saksa, vene ja prantsuse keelt, võttis laulu- ja klaveritunde. Juba 13.aastaselt hakkas ta värssse kirjutama, saksa keeles. Esimesed eestikeelsed luuletused ilmusid 1904 aastal ja seda Ants Laikmaa õhutusel varjunimi Mutti, hiljem Maria Maarjamaa nime all.

Peale Eestist põgenemist 1944 aastal, keelati nõukogude Eestis tema luule, kuigi ta ise on hulgaliselt eesti luulet ja A.Kallase proosatki tõlkinud saksa keelde. Paul Rummo koostatud ja Marie Underi 75. sünnipäevaks ilmunud "Valitud luuletused" annab taas võimaluse osa saada poetessi loomingust.

Ballaadide ja sonettide põhijooneks on õnneigatsus. Inimene on Underi loomingus väsimatu tundehell otsija, kus ei puudu armastus, kirg ega iha.

Ka looduslüürika on poetessi paelunud. Selles on värve, liikumist ja lootusrikkust. Seda meeleolu, mida tunneme kõik talve hüvastijätul kevade saabudes on ta kirjeldanud nii:

"Suur nire väiksed joob ja uusi loob,

Maa suu on avail, ta kõik nad joob.

Üht jalga päästes porist, teine sees.

Kõik põõsad suitsesid. Mu juus täis tuult

Ja tilku rammusaid kui laihtund puult

Ma puistasin, sain mõne kraesse neist.

Uut värvi oli võtnud pohlaleht, ka sammal jälle pesueht.

Vastsündind rohtu aiast tõin.

Toas esimese kärbse maha löin."

Tahan uskuda, et "Suviõhtu maal" on sündinud just Kassari-le mõeldes:

"Pilvist kulda puudele piisutab, hõbeudu heinamaad niisutab. Rammus punapäine ristikhein Lõhnab raskelt siin, kus ma vaikselt käin.

Kibuvitsalt on langend roosat lund.

Kui väsind lapsed – lilled ihkavad und.

Til-tal, til-tal, kari koju lääh, Siis vaikseks kõik, ikka vaiksemaks jääb."

Marie Under on kaheksal korral esitatud Nobeli preemia laureaadiks, kuid seda ta ei saanud.

Ise on ta öelnud: "Ma ei taha tegelda oma värssidega. Nad huvitavad mind vaid nende loomise ajal. Pärast otsustagu nende üle lugejad ja arvustajad."

Igavik on Marie Underi omaks võtnud ka teispool murukamarat. Ent see igavikupuudutus, mis hingestab ta luulet – kestab edasi, siinpool.

Merike Niimann

Noorusaastad 1923-1943

Elmar Hollmann

Kassaris oli kunagi küla mil le nimi Paladekoppel. Küla koosnes peaaegu eranditult popsitaludest kus maad vaid 4-5 ha. Olid sellised talud nagu: Kopliotsa, Hava, Leede, Sülla, Ringi, Takasauna, Koka, Kube, Mäki, Klõtsi, Tihu, Sisu, Lehtmetsa rahvasuus Naba. Ei tea milline neist ametlik või milline hüüdnimi. Lehtmetsa on ametlik nimi minu vanaisa ehitatud hoonetega. Meil on säilinud Kassari Vallavalitsuse tõend valla talitaja W.Nittimi, kirjutaja Th. Piiki ja parun Stackelbergi allkirjade ga selle kohta, et Mihkel Karli p.

Hollmann on palgid maja ehitamiseks ostnud Tallinnast ja ehitanud maja hava vabat koha peale.

Mihkel oli meremees, abielus Hansult päritud Mare Bollmanniga. Poeg Villem sündis 1887. a., järgnesid Elisabeth, Johannes ja lõpuks 1896. a. minu isa Priidu.

Perekasv tingiski vajaduse oma elamispinna järgi. Maja valmis 1891. a. Võib olla tundub kummalisena, et Kassarissee maja ehitamiseks osteti palgid Tallinnast.

Tegelikult oli see otstarbekas lahendus. Orjakust veeti küttepuid Tallinna. Neid laevu sai kasutada tagasisõidul palkide veoks. Ilmselt oli see kokkuvõttes odavam kui palkide ost Hiiumaa metsadest.

Villem lahkus esimesena kodust olles 12aastane poisike 1899. a. Temast sai Haapsalus plekissepa õpipoiss. Abiellus kohaliku tütarlaps Luisega. Neil oli kaks last.

Salme põline vanatüdruk ja Karli kes oli küll abielus kuid lapsi neil polnud ja seega see Hollmannide liin häabus.

Villem siirdus hiljem perega Tallinna kus oli plekissepa töökojas meister. Täna on kõik manalas.

Johannes läks Tallinna kingsepa töökotta õpipoisiks. Võttis osa Vabadussõjast, kaotas seal jala. Talle määrati eluaegne invaliidsus pension mis võimaldas normaalse elamise.

Põdur tervis viis ta noorelt 1941. a. hauda.

Ka Elisabeth sõitis Tallinna kus leidis töökoha sakste teenijana. Naases Kassari peale sakslaste lahkumist Eestist 1940. a.

Priidu lõpetas külakooli, seejärel Kuriste kihelkonna kooli ja siirdus Riiga kus isa eeskujul meremehe elukutse valis. Paraku oli see aeg lühike. 1914. a. alanud 1. maailmasõda vajas mehi kaevikusse. Nii tuli ka temal laevast lahkuda ja Vene kroonu toidule minna.

Ajalooost teame milline oli tsaari venemaa kirjaoskuse tase, seega pole midagi imestada, et ta suunati kohe komandöride kursustele.

Kursuste lõpetamisel omistati porutšiku aukraad ja lähetati rindele rühma komandöriks.

Sõjategevuse käigus langes sakslaste kätte vangi kust vabanes peale Bresti rahu 1918. a. vangide vahetamise käigus.

Vahepeal oli Venemaal toimunud revolutsioon. Võimul olid punased. Nüüd tuli osa võtta puhkenud kodusõjast punaste poolel reamehena 22. Turkestani kütipolgu koosseisus.

Vaikida tuli sellest, et tsaari armee komandör olid, punased panid need seinad äärde. Punaste võit kodusõjas, eesti iseseisvuse tunnustamine 02.02.1920. a. Tartu rahulepinguga löi eeldused laostunud Ve-

nemaalt kojutulekuks kuid legaalsel teel polnud see sel ajal teostatav. Tuli kasutada muid võimalusi. Oktoobris 1920. a. õnnestus tal märkamata vene piirivalve poolt kontrollitav piirilõik läbida ja peeti Eesti piirivalve poolt kinni. Toimetati Tartu vangla kus uuriti ületuleku ga seonduvat. Leidmata midagi kompromiteerivat vabastati 6. nov. 1920. a. ja saabus Kassari enam kui 6 aastase eemaloleku järel.

Elu sisse seadmine popsikohas oli küllaltki raske. Hobune, lehm, paar lammast ja seapõrsas kõik tahavad süüa. Raha sai vaid juhu tööde eest. Tsaari raha oli nullitud, seda jäituhandete rublade viisi lastele mängimiseks. Hinnas oli tsaari kuldrubla, kellel oli taipu neid soetada paberraha vastu.

Johannes Kersen (Männi Juhan) oli abielus Jausast pärit Liisa Metsaltiga. Mare ja Tõnis Metsalt noorem tütar Loviise viibis tihti Kassaris ja nii need suhted tekkisid.

Priidu Hollmannist ja Loviise Metsaltist sai peagi abielupaar. Ega lapsedki tulemata jäänud. Paberite järgi olen mina esimene sündinud 30.05.1923. a. Järgnes Helju (1926-1981) ja Eino 1928. a.

Kassari mõisa likvideerimisega õnnestus isal saada asuniku koht suurusega 18,11 ha (Pärna).

Varem siin talusid polnud nii saigi küla nimetuseks Uusküla kus oli 19 majapidamist.

Pikaajalise pangalaenu abil asuti uue koha peal hooneid rajama. Raha säästmise eesmärgil kasutati võimalikult palju kohalikku ehitusmaterjali. Maja vundamendid ja laudaseinad ehitati põllukividest sideaineks lubjamört. Lubi põletati Kassaris paekividest. Priidu

Erik ehitas elamu seinad savist mille sidumiseks kasutas oksa ja puiduklotse. Katuse materjaliks oli pilliroog või õlg mida saadi oma põllult.

Kolisime uude majja 1928.a. teisel poolel. Olin 5 aastane ja ega ole tänaseks eelnevast kuigi palju mällu talletatud. Eelmises elukohas ei olnud meil sauna, käisime Sisu saunas. Kuna majad on lähestikku siis käisin seal tihti. Tsaari raha eest tahtsin Sisu Tiitu ja Juhani käest ühtteist osta. Tiitu kohtles mind nagu oma last. Alati leidus midagi lapsele pihku pista.

Hästi sõbralik vahekord oli mul ka Hava Martini ja Martaga. Neil ei olnud lapsi. Uuskülas olime jällegi naabrid ja sõbralik vahekord kestis.

Meil oli laste peale väga kuri hobune „Seku”. Ema jutujärgi olevat hobune mind hammustanud kui pisise põnnina kartuli vagumise aegu hobuse juurde olin läinud. Koolipoisi eas sain kord kabjaga matsu kubemesse kui hobuse selga tahtsin minna.

Muide oma vanaisa Mihklit ja vanaema Mare tean vaid fotode näol. Vanaisa oli surnud 1922.a. vanaema veelgi varem. Kalda Priidu jutustas mitmeid kordi minu vanaisa surmast. Priidu oli laupäeva õhtul minu isa juures olnud aega veetmas kui Mihkel tulnud Sisu saunast ja öelnud : noh nüüd võib ära surra pesin end puhtaks. Pühapäeva hommikul vara olnud minu isa Kube ukse taga ja tema küsimusele mis nüüd lahti on, et nii vara siin oled, saanud vastuseks, et tule mulle appi isa on surnud.

Uskumatu aga nii see olla olnud. Kolisime küll uude majja kuid tegelikult see päris valmis ei olnud. Algul elasime köögis. Projekti kohaselt esikuna mõeldud ruumist sai magamistuba. Osa meist magas köögis. Esikuna jäigi see ruum kasutusele võtmata. Elutoas ja magamistoas olid sisetööd lõpetamata neid sai kasutama hakata järgmisel aastal kui kõik tööd olid lõpetatud.

Hoonete ümbrus oli troostitu, lagedad põllud ei ühtegi puud ega

põõsast.

Isa tõi eelmisest elukohast viis õunapuud ja paar kirsipõõsast. Kirsid hakkasid hästi kasvama ja laiendasid oma haaret kuid õunapuud olid ümberistutamiseks liialt suured ja vanad ega kohanenud uute tingimustega. Jäid lihtsalt kirratsema, ära ei kuivanud ega erist saaki ka ei andnud.

Maja taga põhjapool olid kadakased karjamaad. Tarvitses elamu juures redelile ronida ja võis jälgi da kõike mis toimus Käina lähel.

Isa istutas kiviaia taha karjamaale kuuski. Võttis aastaid enne kui need korralikult sirguma hakkasid. Talved olid hästi lumerohked, hanged aia taga kohati 3-4 m kõrgused.

Kuused kannatasid lume raskuse all kuigi püüdsime neid lume alt pidevalt päästa. Jõudsalt hakkasid kuused kasvama kui lumi nende latvu enam ei kahjustanud. Praegu on nad suured ja kogu endine kadakane karjamaa männi metsa-ga kaetud.

Pärna talu koosnes viiest lahus tükist. Neist üks heinamaa tükk asus Muda küla lähedal. Hobuvankriga nii kaugele heinale minna oli aegaviitev ja tülikas. Mõne aja pärast sai kohalike elanikega kaubale hein kahasse teha. Hiljem lepiti nii, et need said kogu heina endale tehessamalt maa alalt meile teatud koguse küttepuid. Õunaku liival oli üks heinamaa tükk kuhu Kassaris sai otse läbi mere minna. Meri oli madal, üle põlve vett polnud kusagil. Kesk-suvel oli päris kuiv võis jalgrattaga sinna sõita.

Pasti kõrtsi lähedal olev heinamaa oli kultuurseisundis. Seal kasvatati põldheina timut, ristik, södajuurvilja ja mingil määral teravilja, peamiselt kaera mis kasvas väga hästi. Koristuse ajal seoti vihku nagu rukis. Karjamaal oli 2 ha hoonetest põhjapool mida eraldas kiviaed. Teine karjamaa tükk oli Sääremäel ca 3 km kuhu suvel tuli lehmad iga päev ajada.

Lastele oli see suurim nuhtlus kui hommikul kella kuue ajal tuli minna lehma karjamaale ajama. Tihti käis see nutujõrina saatel. Õhtul seisis sama teekond ees. Kivine ja

kadakane Sääremägi ei rahuldanud loomade söögitarvet. Igal võimalusel püüti rünnata tee äärseid viljapõlde ja peenramaid.

Üle tee Kaasiku loomad käisid samas. Sättisime nii, et sai koos mindud ja tulnud. Sääre karjamaa oli mitme talu ühiskasutuses. Asunikel oli muidki ühistegemisi. Endise mõisa viljapeksu garnituuri ja lokomobiili baasil moodustati masinaühistu. Vili veeti mõisa rehe juurde, masindati, kuivatati, triööriti, koju veeti puhastatud teravili ja põhk.

Lokomobiili ja garnituuri meistriks oli August Vahe, minu isa tegeles ühistu arvepidamisega. Ühistul oli oma tulude-kulude eelarve, kasumi nimel ei töötatud.

Ühistu likvideeriti kolmeküm-nendate aastate algul kui masina soetasid endale Orjaku talupidajad, seejärel Kassaris Albert Türi ja Rudolf Kersen. Neil masinatel oli väiksem tööjõudlus kuid eeliseks see, et töötasid mootori jõul ja väiksem gabariit võimaldas neid hobustega talust-tallu vedada. Talutöö külvist koristuseni tehti käsitsi kusjuures hobune oli asendamatu abiline. Traktor ja auto olid sel ajal külas tundmatud. Hiiumaa autod võis sõrmede peal üles lugeda.

Elu dikteeris ettevõtluse. Kassaris jagus meistermehe mitmel alal. Kalda Priidu valmistas regesid-vankreid, meisterdas sepikojas pussnuge, kartulikokkse. Kaasiku Priidu tegeles tisleritööga-riietekapid, lauad, toolid, kiiktoolid, puitvoodid, sohvad jne. Jänni ei jäänud sepatööga.

Priidu vend Jüri oli üleküla tuntud kaevu meister. Norgan Villem valmistas mitmesuguseid sepi-seid. Minu onu Johannes tegi kingsepa tööd, Juhan Adamson Orjakust valmistas rõivaid meestele, tütar Olga elas Kassaris ja õmbles kleite naistele.

Jüri Kärner ja Johannes Steinberg ostsid talunikelt sea-ja loomaliha, samuti taluvõid ja kanamune mille realiseerisid enamasti Tallinnas. Jüri Kärner omas kahte sump-laeva mille peal töötasid oma pojad. Aleksander oli oma laevaga

Kassari sadama akvatooriumis ostes kaluritelt eluskala-angerjas ja haug. Sama tegi Orjakus või puulaius Erich.

Elmi Gustav ja Helene omasid kaupluse (Kalju pood) mis varustas talunikke kõigi vajalikuga. Kahemastilise kaljasega toodi kaup Tallinnast otse Kassari. Anton Kask omas pudukaupluse niidid, nõöbid, kangad jne.

Villmannil oli kauplusega ühe katuse all veski kus sai leivajahu, tangu ja kroovjahu teha, hiljem lisandus püüli ja manna tegu. Võis kasutada Käina veski teenust või Luguse ja Jausa oma. Mitmel talunikul olid pukktuulikud loomadele vilja jahvatamiseks. Mõni kasutas selleks isegi käsikivi.

Kaasajal tundub muinasjutuna, et kogu Käina valla kohta oli üks viina kauplus kus müügiga tegeles Siim Kruusmägi.

Viina müük oli riigi monopol. Lihtsamad tarbeesemed ja põllutööriistad nagu äkked, põllurullid, rehad, hangu-, hargi-, kirve varred valmistas igamees kodus endale ise. Sokid, kindad, kampsunid kodus iga perenaine ise oma perele. Kangasteljed olid mitmes peres neid laenutati naabritele ja ülikonna riie kooti ise, samuti voodilina ja käterätikud. Põrandad kaeti kodus kootud kaltsu vaipadega. Linade vastu sai vahetada vabrikus toodetud mustrilisi laudlinu ja päevatekke.

Kalda ja Priidu talud olid nii välja mõõdetud, et ainuke küttematerjal mida Kassari maadelt saada oli kadakas. Seetõttu käidi sügisel Kassari soos oksa raiumas, mis talvel kohale veeti ja kasutati pliidi kütteks.

Pliidiga ühendatud soesein kütis ühtlasi toa soojaks. Eraldi ahju meil sel ajal toas ei olnud. Suvel toimus toidu valmistamine ja sigadele kartulite keetmine välipaargus. Kasehalg oli leiva küpsetamiseks. Toidu valmistamisel kasutati halgu kui väljas oli väga halb ilm. Puid tuli ratsionaalselt kasutada.

Nagu puudega, nii ka heinaga mida ei saadud Kassarist peotäitki. Lähim heinamaa oli Ara ca 11 km. Kaasajal ei oskagi ette kujutada sellist töösükli ja kuidas selle-

ga toime tuldi. Hommikul lüpsiti lehmad, saadeti karjamaale, piim lasti koorelahutajast läbi, pane leivakott valmis, hoolitseda tuli ka laste päevase toidu eest, panna valmis sigade päevane toidunorm. Siis rakendada hobune vankri ette ja kolista mööda kruusateed Arasse. Seal päev läbi niita või loogu võtta ja heina küüni paigaldada. Öhtul tagasi Kassari. Lehmade lüps ning muud majapidamistööd, mõni tund magada ja hommikul algas kõik otsast peale. Isa viibis tavaliselt öösi heinamaal. See võimaldas öhtul hiliste tundideni töötada ja hommikul varakult alustada. Eks meiega oli ka tükk tegemist seni kui olime allakooli nagamannid.

Onu Juku (Johannes) käis kiirel tööajal meid kantseldamas. Ei saanud ju lapsi omapäi koju jätta teadmata millega võivad hakkama saada pealegi oli naabris sama ealisi 6-7 samuti järelvalveta. Kuna onust töömeest polnud tuli meilgi abiks käia kütte ja lehma heina varumisel.

Koolieeliku ajast mäletan väga ähmaselt Kassari mõisa hoonet. Mõned asuniku pered elasid seal oma majade valmimiseni. Ükskord kindla peale käisin isa-emaga koos mõisa häärberis. Samuti olen viibinud endises Kassari Seltsimajas millest on tänaseni säilinud Kibus Antoni elamu vastas olev aidaruum. Kui ma ei eksi siis oli see õpilaste jõulupuu etendus millel viibisin. Kahju, et need hooned hävisid koolipoiste ulakuse tagajärjel. (Kersen Evald ja Feliks)

1931.a. sügisel sai minust Kassari Algkooli esimese klassi õpilane. Koolimajas (praegune muuseum) oli kaks klassiruumi, ühes 1-3 õppeaasta teises 4-6 õ.a. Tunde andsid õpetajad Aliide Medri ja Aleksander Loomsmann (hiljem eestistatult Loomets). Õpilaste ja lastevanemate hulgas oli neil suur autoriteet. Ainukesed Kassaris kes pälvisid preili ja härra tiitli. Loometsa abiellumise järgselt lisandus proua Loomets. Talumeest ei tituleeritud kunagi härraks, oli ta rikas või vaene ükstapuha, matsiks jäid ikka. Õppetöö kestvus oli 5 tun-

di päevas. Ühel päeval nädalas oli 6 tundi, laupäeval 4 tundi.

Õppeained: ajalugu, matemaatika eesti keel ja kirjandus, loodusõpetus, maateadus (geograafia), usuõpetus, laulmine, võimlemine, tööõpetus, joonistamine. Vanemates klassides lisandus saksa keel ja kodaniku õpetus kus käsitleti kodanike õigusi ja kohustusi tulenevalt riigi põhiseadusest.

Vahetundidel mängisime ringmänge, kevadel ja sügisel võrkpalli. Üks vahetund oli veidi pikem siis sai leivatüki ära süüa mis oli kodust kaasa pandud.

Asunike pered enamuses elasid algaastail küllaltki tagasihoidlikult. Toodangu müügist laekunud raha kulus riigimaksude ja laenude tasumiseks. Taskuraha kodust ei saanud sentiagi. Onu mõnikord andis veidi raha, käisin teda tihti külastamas. Vahetundidel sai Kibus Antoni käest õunu ja pirne osta.

Antoni valduses oli kaks suurt aeda paljude puudega. Seal sai mõnikord „õuna raksus” käidud kuid see oli riskiga seotud. Anton liikus aias tihti suure hundikoera saatel. Mina õnneks „vahele” ei jäänud kuid oli neid keda ta nattipidi õpetaja ette tiris. Loomets raputas mõnda nii, et pintsaku nõöbid lendasid.

Tol ajal kandsime kodukootud kangast ömmeldud rõivaid, kingad-saapad oma isa või külakingsepa poolt valmistatud. Ranits raamatute kandmiseks tehti kodus vineerist. Minu koolitee oli suhteliselt lühike pisut üle kilomeetri kuid Orjaku mõisast ca 4 km mille väikelaps pidi kaks korda päevas läbima. Halva ilma puhul toodi lapsed hobuse küüdiga koolimajja. Seda eriti talvel sügava lumega sest teede lahti hoidmist ei tuntud.

Koolist koju minnes sai ajalehed kaasa võetud. Helene Vahe oli postiagentuuri juhataja. Posti jaotamiseks oli suur kapp mitmekümne sektsiooniga igal oma võtmed.

Pärna postkast nr. 15 oli ühine Kantsi taluga (Priidu Elmi). Post toodi hobutrantspordiga Käinast kohale oli ilm milline tahes.

Muuseas Kassaris elas kolm Elmi

Priidut.Kantsi-, Tammiku- ja Ristete Priidu. Siinjuures üks märkus: Ristete muutus Ristiteeks Tikku- de kolimisega Kassaris. Varem ma sellist kohanimetust ei ole kuulnud.

Õppeained omandasin suhteliselt kergelt. Algklassides tuli tunnid järgmiseks päevaks kodus ette valmistada, hiljem piisas sellest kui enne tunni algust antud teema- ga tutvuda.

Esimese klassi lugemikust on mees selline seik: jutustuse peal- kiri "Pakasetaat ja puuraiujad" minu esituses pakasetaat ja pura- jurad. Ema naeris ja ütles mulle ette kuidas seda sõna hääldada. Õhtuti kodus kontrolliti kas hom- sed õppetükid on korralikult oman- datud. Mulle istusid hästi sellised ained nagu matemaatika, ajalugu ja maateadus.

Õpetaja Medri oli naiskodukait- se liige, tema juhendamisel tegut- ses koolis kodutütarde rühm. Noor- kotkaste, skautide ja gaidide liikum- mine Kassari kooli ei jõudnud.

Ludvig Kärsen (Esiküla Enu) töötas Tallinnas Skautide organi- satsiooni Peastaabis (skautmaster) ja käis koolis skautlusega seondu- vat tutvustamas kuid organisat- siooni loomiseni ei jõutud. Esma- ne takistus oli kodune majandus- lik olukord.

Skautid pidid kandma vormi- rõivaid, võtma osa mitmesugustest üritustest maakonna- ja vabariigi tasandil- laagrid, lõkkeõhtud, võist- lused jne. See kõik nõudis raha ja organiseerimisvõimetega entu- siaste.

Loomets oli konservatiivsete

vaadetega tema sellist tegevust oma kunda ei võtnud.

Koolis osalesin õpilaste näiterin- gi töös. Õppeaasta kestel toimus paar-kolm peoõhtut: näidend, lau- lud, deklamatsioonid. Piletite müü- gist laekunud raha kasutati jõulu- puu organiseerimiseks kus jõulu- vana jagas õpilastele kingitus pak- ke.

Kooli õppenõukogu käsutuses oli riigi eraldistest mingi summa mil- lega toetati vaesemate perekonda- de lapsi õppevahendite soetamisel.

Mulle on jäänud meelde üks kord, aga neid võis roh- kem olla kus isa raken- das hobuse ree ette ja jõululaupäe- va õhtul sõitsime kogu perega Kas- sari kabelisse Jõuluõhtu jumalatee- nistust kuulama. Lasila küljes igav- lenud hobused tegid tagasi sõidul- toredat traavi kuljuste kõlinal.

Kodus sai alati jõulupuu tupp- a toodud, ilustatud mitmesuguse ku- juga piparkookide ja värvilistes pa- berites kommidena mis olid spet- siaalselt selleks mõeldud. Laideti küünlad ja lauldi jõululaule.

Jõululaupäeva õhtu oli perekesk- ne. Pruuliti õlut ja hoolitseti selle eest, et toidulaud oleks rikkalikum tavalisest. Naised viisid naabrite- le kodus küpsetatud saia ja küpsi- seid, mehed aga läksid õllekannu- ga.

Õhtul koju tulles oli isa parasja- gu „vindine” ja laulis vene tšastu- kasid. Kuus aastat ainukese eestla- sena venelaste keskel mingi jälje ik- kagi jättis. Rääkis, et tihti leiab end vene keeles mõtlemast ja unenäo- ki ei taha end eesti keeles mõiste-

tavaks teha.

Õppetööst vaba aega kasuta- sin lugemiseks. Kooli ra- amatukogu oli paari aastaga ammendatud seejärel laenutasin raamatuid Haridusseltsi raamatu- kogust. Loometsa silmis olin heas kirjas ta pakkus mulle isiklikust kogust raamatuid, ajakirju ja aja- lehtedest välja lõigatud joonealu- seid.

Kevadel kui kalurid hakkasid ka- lal käima sai peale koolitunde käi- dud Kassari sadamas õngi lappi- mas. Merest toodud põhjaõnged ja mailid (viimaseid kasutati havi- ja koha püügil) tuli järgmiseks kalale mineku päevaks korda seada. Põh- jaõngi oli kastis 250-300, vastavalt maksti kasti eest 25-30 senti. Tava- liselt jõudis paar kasti korda sea- da. Maili kastis oli 50-75 õnge nen- dega oli töö pisut keerulisem. Kor- gid, kivid, õngekonksud tuli eraldi paigutada. Tavaliselt kalamehed korrastasid neid ise.

Poisikestele oli see hea teenis- tus, võrdluseks: lambakarjus sai päevas 50-75 senti, heinatööl

Teenis 2.50-3.-kr. Päevas, sügisel kartuli koristamisel 1.50-2.-kr. päe- vas.

Vanemaks saades 13-14 aastase- na käisin kaluritel abiks nooda ve- damisel. Õhtul peale päikese loo- jangut veeti noodaga kilki õnge söö- daks. Neid tuli sorteerida, suure- mad sumpi elusalt säilitamiseks väiksemad merde tagasi lasta. Väiksemaid sai endale võtta.

Läheb järgmises lehes edasi

Üks Taguküla poiss, nimeks Aari

Minu vanemad olid Kassari inimesed. Vanaisa Toomas Välja elas Tagukülas Pusu talus. Kui ta suri, olin 11 aastane plika. Mäletan, et vanaisa oli musta habemega jässakas mees. Ema rääkis, et ta oli kalamees. Pusu õues müüdi kala ikka nii, et ostja sai mõned kalad kauba peale ka. Kui Kassaris Altmäe maja ära põles, asusid vanemad elama Õunakusse. Mina sündisin Õunakus. Hiljem, kui Õunaku majad lagunesid, otsustas minu ema Elisabeth Tamm minna tagasi Pususse – oma isatallu. Isa oli sel ajal Siberis vangis.

Pusus elas maja lõunapoolses otsas mees, kel nimeks Harald Välja. Kutsuti teda Pusu aariks. Millal ta sinna elama tuli, ei tea. Ema ütles, et kus tal mujale minna oli, tema võttis aari oma katuse alla. Mina mäletan teda juba sellest ajast, kui käisin Kassari kooli viiendas klassis. Minu emale oli Aari vennapoeg.

Aari elas üksinda oma väikeses toas. Naist tal ei olnud. Kutsuti teda Jesuiidiks. Aaril oli ikka üll peas ja talvejope seljas, oli talv või suvi. Ülli kõrvad olid all. Ta oli rohkem omaette mees, meiega eriti juttu ei ajanud. Tal oli oma rohuaed, kus kasvasid õunapuud ja kirsid, paar marjapõõsast ja ploomipuud ka. Aiamaal kasvatas mees kurki. Kevadadel võttis Aari labida ja hakkas kurgipeenraid tegema. Terve suve hoolitses ta oma kurkide eest ja kui kurgid valmis olid, pakkis ta need pappkasti. Kastid tõstis ta vähevankrile ja Vedas mäele, kust sõitis läbi liinibuss. Edasi mindi Kär-

Harald Välja Tagukülast.

la turule. Kui kaup müüdud ja raha käes, tuli Aari õhtul koju kotitäie kaubaga ja raha oli ka mehel taskus. Saia ja kommi osteti kino lasto. Oli üsna maias. Kade ei olnud, pakkus vahel üht-teist mullegi.

Süüa keetis Aari iga päev. Suvel paargus, talvel toas. Hommikuti hakkas ta juba varakult toas puid lõhkuma ja tuld tegema. Vahel raius päeva läbi.

Kui kõht täis, läks Aari niiti jalutama. Võibolla ka loomulikku vajadusi rahuldama. Meie käimlat ta ei kasutanud ja endal ta sellist asutust polnud. Aarile meeldis jalutada, käed seljal. Mis muud siis ikka mehel teha oli. Tööl ei käinud ja

pikk päev oli looduse imetlemiseks. Müristamist ja välku kartis hirmsasti, kohe jooksis tuppa toanurka.

Õhtuti kostis toast grammofoni muusikat. Tal oli üsna palju plaate. Ükskord ta mainis ka oma lemmiklaulu, milleks oli “Tule ääres istun mina”. Aari oli väga muusika-armastaja. Tema laulu ei ole kuulnud, aga ümises küll. Olid ka mõned raamatud. Ajalehed luges Aari korralikult läbi. Vahel juhtus, et Aari läks “tuuri”. Siis lõgistas ta ukse linki ja käis sisse ja välja kuni hili- se õhtuni.

Pusu Liisal oli voodipäitses igaksjuhuks kepp olemas kui Aari

peaks tema öörahu segama tulema. Emal pole kunagi ukseid lukus olnud. Ta ei kartnud kedagi, Aarit ka mitte. Ja Aari ei ole kordagi teda tülitanud. Vastupidi. Kui tal oli midagi vaja, oli ta üliviihakas. Koputas ja võttis sisenedes mütsi peast. Täna ja palun kenasti meele.

Ükskord oli asi nii, et Aaril oli järjekordne pensioni päev. Postiljon tõi talle pensioni koju. Aga Aaril tuli järsku “tuur” peale. Kippus postiljoni tisi katsuma. Oli katsunud kahe sõrmega: pöidla ja esimese sõrme vahele võttis tissi ja pigistas. Ema kuulis oma toast kisa ja postiljon oligi ruttu meie toas. Ütles, et Aari tupp ta enam oma jлага ei vii. Kui tahab pensioni kätte saada, tulgu meie tupp.

Naabrimees Äide Ilmar (Bollmann) teadis, et Aari oli noorelt kõva jooma- ja krõpsumees olnud.

Et naisi jalaga segada jne. Arst oli öelnud, et kui veel jood, siis sured. Aari võttis sellest hirmu ja hakkas karsklaseks. Mul jäi arusaamatuks, kust ta seda krõpsu pidi saada. Poes igatahes seda sel ajal ei müüdnud. Praegu on see rohkem laste rämpstoit. Ilmar arvas, et ma ei saa asjast aru.

Ilmar käis tihti Aariga juttu ajamas. Aari Äidel ei käinud. Koos arutati küla uudiseid ja räägiti poliitikast. Aluseks võeti see, mida Pöörü Robert arvas.

Õhtuti mindi koos seltsimajja kinno. Aari pesi päeval särgi puhtaks ja riputas rohuaeda õunapuu oksale kuivama. Õhtul pani puhta pluusi selga ja nii nad kahekesi läksid Kaevatsi ja Veo õuest läbi seltsimaja poole. Ilmar ja Aari olid Kassari üsna kindlalt kinoskäijad.

Aari oli nõudlik kodanik. Kui vaja, läks ametiasutusse ja kaebas näiteks leiva halva kvaliteedi pärast või mõne ametniku peale, kes

ei ole oma ülesannete kõrgusel. See asi ametnikule ei meeldinud. Aga Aarile meeldis kaebekirju kirjutada. Ühel päeval tuli politseiauto ja Aari viidi Saaremaale Sõmera Invaliididekodusse. Pole Aarit – pole probleemi. Käisin teda seal vaatamas. Istus nukralt väikeses toakes trellitatud akende taga. Ütles, et tahab koju tulla.

Nüüd jäi mamma üksinda Pususse. Ütles, et tal üsna kahju, pole, kes majas puid raiub ja ukselinki lõgistab. 1999.a. 5. veebruaril ristasime Pusu ümber Tooma taluks.

Aari – suri Sõmeral. Ema, ütles, et Aari oli hea vaikne poiss ja pole kellelegi kurja teinud.

Selline poiss oli Harald Välja Tagukülalt. Küllap tundis teda iga Kassari elanik omamoodi.

Kirja pandud Imbi Sedrik ühel suvepäeval Kassari 2008 aastal. Tooma talu õues, Aari akna all.

Meenutusi Kassari spordielust

Eino Kaevats

Sport kui tegevus on osa kehakultuurist, mille eesmärk on inimese kehaline arendamine ja tervise tugevdamine. Spordi alged peituvad inimkonna kauges minevikus, mis tulenesid igapäevasest tööst kui ka suguharudevahelistest konfliktidest ehk laiemalt - sõdadest. Sihiteadlikuma sportliku tegevuse kodumaaks võib pida Vana-Kreekat, kus juba enne meie ajaarvamist peeti Olümpias antiikolümpiamänge. Need kestsid üks kuni viis päeva ja lõppesid alati võitjate autasustamisega õlipuu oksaga. Ajaloosündmuste keerises, peale Kreeka vallutamist Rooma poolt, keelati tolleaegsed mängud hoopiski.

Nüüdisaegse spordi alused rajati 19. sajandi teisel poolel. Suureks tõukeks spordi arengus oli 1894 aastal Rahvusvahelise Olümpiakomitee moodustamine. 1896 aastal peeti Ateenas esimesed kaasaegsed olümpiamängud. Käesoleval 2008 aastal toimusid Pekingis juba järjekorras 29.-ndad mängud. Olümpiamänge nimetatakse ka ülemaailmseteks nooruse, sõpruse ja spordi peoks.

Nagu eelpool mainitud ulatuvad kaasaegse spordi alged umbes 150 aasta taha ja siin on sobilik meenutada, et esimesed eestlased olümpiamängudel, tol ajal küll Tsaari-Venemaa võistkonna koosseisus oli 5. mängudel Stockholmis 1912 aastal, kust on päritud ka eestlaste 1. kuldmedal ja selle võitja oli Viljandimaalt pärit maadleja Martin

Klein, kes võitis kuldmedaliheitluses 11 tunni ja 40 minutiga soomlase Alfred Asikaineni. Nimetatud on ka teadaolevalt ajaloo pikim maadlusmatš. Tänapäeva arusaamade järgi ebainimlik ettevõtmine. Eks see näitab üheltpoolt tollal kehtinud reeglite sisu ja teisalt tollaste korraldajate inimlikke arusaame. Samas toimus see ju vähem kui 100 aastat tagasi, mis omakorda rõhutab inimloomuse suurt leplikust ja kohanemisvõimet ümbritseva suhtes. Seda maratonheitlust meenutatakse tänapäevalgi eriliste tunnetega. Toodud näide ei tee ni spordi halvustamist, vaid kui inimvõimete rakenduse erilise näitena nii vaimses kui füüsilises mõttes.

Käesoleva kirjutise eesmärgiks ei ole mitte lugejale spordiajaloo tutvustamine, vaid toodud mõned momendid on taustaks sportliku tegevuse mõtestamisel. Meie eesmärgiks oleks heita pilk spordiharrastustele Kassaris, kuivõrd see üksikute mälestuste ja meenutuste taustal võimalik on. Kuivõrd Kassari saar enne Teise Maailma sõja eelsel perioodil oli kuivalt enesekeskne, mis tähendas seda, et kõik ettevõtmised toimusid ainult saarerahva osavõtul, vältiti mujalt tulijaid. Oli väljakujunenud tava, et peoõhtutele või muudele üritustele väljastpoolt tulijad pidid kehalist karistust kandma. Erandi moodustasid need noormehed, kellel oli kassari tüdrukute hulgas väljavalitu. Kuid ka nemad pidid oma õiguse mille-

gagi lunastama ja seda lunastust aeg-ajalt kinnitama. Millest selline aastakümnete pikkune traditsioon kujunes, võib ainult oletada. Võib-olla oli selleks Kassari saarelisus, tollane rahva liikumisvõimaluste piiratus, mis põhjustas omapärase isolatsiooni, kohapealne piisav rahvaarv, mis võimaldas kõiges endaga toime tulla või hoopis Kassari meeste kiuslik iseloom.

Õnneks on see tänapäeval ainult mälestus. Kõiki tollaseid kultuuri ja spordiüritusi koordineeris ja korraldas Kassari haridusselts. Ainukesed säilinud faktid, et Kassari korraldati ka spordivõistlusi, on säilinud diplomid. Võib arvata, et spordielu aktiveeris 20.-ndate aastate lõpus ja oli piisavalt organiseeritud 30.-ndatel aastatel. Et sel ajal oli kindlasti probleeme spordivarustuse saamisega, siis harrastati alasi, mis ei vajanud erivahendeid. Kirjutajal ei ole teada Kassari noorte osavõtust väljaspool saart toimunud üritustest. Tõenäoliselt võisid need olla pritsimeeste piirkondlikud või maakondlikud võistlused. Viimased olid sel ajal kahtlemata suurimad kogu Hiiu- ja Saaremaa hõlmavad üritused, seda oma tõelistele entusiastidele ja organisatoritele eesotsas Kaigutsi külas elanud Gustav Aksliga. Tollest ajast ei ole teada spordis ühestki suuremat edu saavutanud Kassari neiu või noormehes.

Saabus sõjaaeg, kus sellistele üritustele ei olnud mahti mõeldagi, pealegi olid enamik noori ja toredaid mehi mobiliseeritud.

Sõjajärgsel perioodil kuni 50-

ndate aastate keskpaigani valitses kohalikus spordielus suhteline vaikus, sest tekkinud õppimisvõimalused viisid paljud noored saarelt, enamuse alaiselt, ainult üksikud pöördusid pärast õpinguid tagasi. uus elavnemine sare spordielus toimus 1957. aastal, kui lisaks majandisse suunatud noortele spetsialistidele, tuli kohaliku kooli direktoriks Ago Remmelkoor, Tallinnast tuli tagasi Koit Oolmets ja mõned aastad tagasi oli saarele tagasi pöördunud Arvo Kääramees.

Moodustus tuumik, kelle autoriteet ja soov midagi teha muutusid kiirelt praktiliseks tegevuseks ja tulemuseks oli enamiku saare noorte osalemine sportlikus tegevuses.

Muutus harjumuseks, et kevadest sügiseni toimus võrkpallimäng igal õhtul peale tööd. Oli aeg, kus üka väljak ei mahutanud kõiki soovijaid ja tegevus toimus kahel platsil.

Aktiivselt löid kaasa ka saare õrnema soo esindajad. Takistuseks sai olla ainult halb ilm või mõni muu üritus. Loomulikult tekkis probleem sügisel, kui ilmad väljas toimetamisi enam ei võimaldanud.

Paljud lauamängude huvilised leidsid edasi võimalusi tubaseks tegevuseks, kuid oli ka neid, kessoovisid midagi muud.

Tol ajal muutus Hiiumaal väga populaarseks mänguks lauatenнис, sest oli rida mandrilt saarele suunatud hea mänguklassiga sportlasi. Nad töötasid väga mitmetel elualadel, kuid vabal ajal jäid truuks oma harrastusele. Häda oli selles, et puudu jäi nõuetekohastest mängulaudadest.

Siinkohal meenubki omapärane seik Kassaris mängulaua muretsemisel. Kuna müügivõrgus olid need väga kõrgel ja kaugel, siis sündis otsus laud ise valmistada. tehniline kirjandus oli kättesaadav, jäi vaid üle leida valmistaja. Kuna töö oli mööblitislari oskusi ja seadmeid vajav, otsustati pöörduda Priidu

Nittimi poole. Mäletan hästi läbi-rääkimisi Priiduga, mis olid talle mõneti üllatuseks, kuid teisalt tundis ta siirast huvi teha midagi uni-kaalset, mida varem pole ette tulnud.

Priidu innustus noorte soovist sedavõrd, et jäi kiirelt nõusse ja ta suks ei soovinud ta muud kui talu aiamaa kündmist.

Tegelikult kujunes nii, et Arvo Kääramees otsustas jääda Priidule abiks raskemat füüsilist koormust nõudvates töödes (tol ajal külates veel mehhaanilisi tööriistu polnud) ja kündmine jäi minule.

Mäletan hästi seda sombust 1957 aasta oktoobrikuu pühapäeva kui sain tallimees Toomalt kaks hobust ja suundusin Kaasiku tallu, kust sain adra. Rakendanud hobused ette, tuli alustada. Olin ise piisavalt murelik, sest kahe hobusega polnud varem kündnud. Õnneks oli ader õigesti reguleeritud ja maa mitte liiga raske. Töö laabus. Enne hämarumist oli maa küntud.

Olin päris rahul, et maa rikutud ei saanud ja läksin peremehele ette kandma. Soovisin, et Priidu töö üle vaataks, kuid Priidu oli oma tööst nii vaimustuses, et loobus sellest ja palus mul hobused talli viia.

Hilisematel kohtumistel Priiduga meenutas ta seda ettevõtmist korduvalt ja tunnistas, et oli kahelnud minu toimetulekus. Laua valmistamise töö edenes kiirelt ja valmis sai ta novembrikuu esimestel päevadel.

Nüüd oli Kassari noortel võimalus treeninguteks, mida väga usinalt kasutati. harrastajate ring oli küllalt lai ja mänguoskuse omandamisel tehti kiireid edusamme.

Nendel aastatel sai hoogu kogu Hiiumaa spordielu, korraldati regulaarselt suve- ja talispartakiaade, millest Kassari alati osa võttis ja esines stabiilselt ülekeskmisel tasemel. eelpoolmainitud lauatenni-

selaud käis mitmel aastal võistlustel kaasa, sest kogu Hiiumaal oli selles osas üldine pöud.

Mujal Hiiumaal isevalmistatud mängulauast ei ole kuulnud. Eelpool nimetatud Kassari spordielu kõrgperiood möödus, kui lahkus Ago Remmelkoor Lauka kooli, Koit Oolmets ja Arvo Kääramees õppima Kehtnasse ja siinkirjutaja Rebassella kooli.

Hilisematest Kassari sportlaste saavutustest tuleb mainida 1960ndate algul majandisse suunatud noore agronoomi Tiiu Kopli saavutusi kergejõustikus.

Lõpuks võib esitada küsimuse - kes siis läbi aegade on spordis Kassarile oma saavutustega kõige enam kuulsust toonud. Kõigepealt Tiiu Nittim, kes täitis meistersportlase normatiivi orienteerumises ja oli võistkondlikult tolleaegse "Maaparandusprojekti" võistkonnas rohkem kui ühe-kordne Eesti meister.

Teiseks täitis meistersportlase normatiivi laskespordis Elmar Risti, kes treenis tolleaegse kuulsaima Eesti laskesporditreeneri enn Merivälja juhendamisel ja osales võistkonnas, kes püstitas tolleaegse NSV Liidu rekordi. Mõlemad nimetatud sportlased on sündinud, kasvanud ja koolis käinud Kassaris, kuid sportlaseks kujunenud Tallinnas.

Nimetada võib veel Heino Mölderit tulemusi tõstesportlase ja laskesportlase Ervin Norgani saavutusi. Mõlemad olid Hiiumaa meistrid.

Ebaõiglane oleks mainimata jätta ka laskespordiga tegelenud Arvo Käärameest, kes täitis esimese spordijärgu nõuded ja osales korduvalt võistkondlikult üleliidulises noorte konkurentsis. ka tema saavutused on pärit Tallinna-päevilt.

Selline sai paljuski katkendlik ja põgus meenutus spordielust Kassari saarel.

MTÜ Kassari Ratsamatkade aasta

Aasta on olnud päris edukas, hoolimata sellest, et meie raudvarad Kaja Tuisk ja Joosep Tikk treenivad ja võistlevad rännakus kaugel Araabia Ühendemiraatides. Kuna seal toimuvad rahvusvahelised võistlused, esindavad nad seal Eestit, kuigi hobused ei ole nende omad. Kaja on võistluste käigus sõitnud üle 600 km, osaledes juba 6-el võistlusel. Kogemusi kui palju.

Laste soov sportida on suur, kuid puudu oli treeneritest. Õnneks on kodumaile naasnud Mihkel Lindre koos Egne Oinusega, kel suured kogemused laste õpetamisest Põlva mailt. Sügisest käib vilgas treenimine.

Parimad tulemused 2008

Priidu Tikk hobusel Arhuuskonventsioon Eesti meister kestvusratsutamises Ponid (kuni 16.a.) 39 km; EMV kestvusratsutamises Juuniorid (51 km) 7 koht; Hiiumaa lahtised MV kestvusratsutamises (68 km) I koht; Hiiumaa lahtised MV kestvusratsutamises Seenioridele (88 KM) II koht. Kuulub tulemuste alusel 2009. a. Eesti koondisest kestvusratsutamises

Mari-Liis Tammeleht ponil Donna-Bella EMV Ponid kestvusratsutamises (39 km) III ja **ponil Surra-Murra-Donna** EMV Juuniorid kestvusratsutamises (51 km) 6 koht; Hiiumaa MV kestvusratsutamises (51 km) III koht. On tulemuste alusel 2009.a. Eesti koondise kandidaat kestvusratsutamises.

Hiiumaa MV Prix de KÄRDLA LINN

90 cm II koht **Taavet Tikk hobusel Orfei**

Hiiumaa MV Prix de KÄRDLA LINN

90 cm III koht hobusel **Taavet Tikk hobusel Dimitri Donskoil**

Hiiumaa MV Prix de KÄRDLA LINN

90 cm 8 koht **Kadi Nurs hobusel Fakiir**

Saarte Avatud Karikavõistlus(6 etappi)

90 cm III koht **Kristiine Kääramees hobusel Aramis**

Saarte Avatud Karikavõistlus(6 etappi)

90 cm IV koht **Kadi Nurs hobusel Fakiir**

Kassari neuu Kaja Tuisk võistlemas Araabia kõrbes.

Tuuleturbiinid - oht Hiiumaa kohal

Taastuenergia tootmise õilsa idee varjus on meie kohale kerkinud oht, mis puudutab loodust, inimeste elukvaliteeti ning inimasustuse jätkumise võimalikkust meie saare suurtel aladel, pealegi rahvusvaheliselt tunnustatud ja sertifitseeritud biosfäärikaitsealal.

Raunisaar ASi kava ja haare Hiiumaal on grandioosne. Lisaks Hiiumaa rannikumerre kavandatavale tuulepargile on eesmärk rajada Käina, Emmaste ja Pühalepa valdade territooriumile tuuleturbiine koguvõimsusega 500MW(megavatti)! Vahemärkuseks: on teada, et Greta Inc (Venemaaga seotud Kanada firma, Kanadas nimega Greta Energy Inc) on Venemaale projekteerinud 50-megavattise pargi ja Vietnami 66-megavattise, kuid kõik kavad Põhja-Eestis (Purtse ja Utria) ja Hiiumaal on kokku 2080MW! Milline huvi Eesti vastu! Hiiumaal hõlmavad plaanid ala Kabunalt Önguni ja Jausast Tatermani Emmaste vallas, lisaks veel alasid Käina ja Pühalepa vallas – kõik Hiiumaale tüüpilise haja-asustusega elupiirkonnad. Kuhu see hiigelkogus energiat suunatakse, ei ole teatatud.

Mida annaks Raunisaar AS-i kavade teostamine Hiiumaale?

Energeetiliselt mitte midagi. Meie saare energiavajadus on vaid ~10 MW ja see kaetakse Saaremaalt tuleva merealuse kaabliga. Seda süsteemi lähiajal laiendatakse. Oma energiavaru loomiseks võiks Hiiumaal tuulegeneraatoreid olla, kuid 100 korda väiksemas mahus (st.10 korda vähem maste ja 10 korda väiksema võimsusega ge-

neraatorid). Tuulegeneraatorite juures tööd saavad ilmselt ainult inimesed, kes on ette valmistatud välismaa ülikoolides.

Mida annaks tuulepargid põlis- ja suvehiidlastele, turistidele?

Kahjuks segipaisatud maa. Kaotame ajalooliskultuurilise omapära, väheneb miljööväärtus.

Tekib visuaalne reostus. Praeguste kavade kohaselt ehitatakse kuni 250 100meetrist tuulikut, mis on koos tiivikutega ca 150m kõrgused. Masti paistaksid kaugele. Tegu on nelja Kõpu tuletorni kõrguse objektiga, millel kolm tiivikut on igaüks nagu Oleviste kiriku torn. Samba ümber tekivad juba seistes õhuvoolud. Tuulemastid kaugus elamutest tohib olla juba vaid 500m. Kellele see naabrus ei meeldi, võib ära minna... Tuulikuteni viivate teede ja mastide aluste rajamiseks kuluksid ära kogu Hiiumaa kruusavarud. Ja kui tuulikud paarikümne aasta pärast amortiseeruvad, kes need siis koristab? Taanis on see probleem juba käes.

Tuuleparkide mõju inimeste tervisele ja loodusele biosfäärikaitsealal

Madalsageduslik müra on tiiviku pöörlemisel suurusjärgus 50 det-sibelli. Suurema hulga tuulikute puhul see võimendub. Vibratsiooni ja infraheli ebasoodsat toimet inimesele on vähe uuritud, eriti mõju joogiveele. Joogivesi võetakse Hiiumaal paealus-põhja lõhedes olevatest horisontidest. Paas sisaldab radioaktiivseid elemente. Mis saab aga sadadest tuhandetest mere- ja veelindudest? Värvuliste

öist rännet pole uuritud. On avastatud, et suurte tuulikute hiigeltiibade tekitatud õhuhõrenduse tagajärjel lõhkevad kasulike putuktoiduliste – nahkhiirte – kopsud. Taanis koristavad hommikuti tuulikute ümbrusest surnud linde vaba-tahtlike brigaadid.

25. novembril Kärddlas toimunud kohtumisel Euroopa Parlamendi liikme Tunne Kelami ja Riigikogu liikme Aleks Lotmaniga jäi kõlama mõte, et suurte objektide nagu tuulepargid planeerimine ei peaks algama omavalitsustest, vaid toimuma riigi tasandil. Liati on tuulepark terviklik objekt, mis lisaks tuulikutele koosneb teedest, alajamastest ja kaablistikust.

Hiiumaa vallavanemad tuulikuid ei taha! Arukate ja mõtle-vate inimestena ootavad nad tuuleparkide arendajalt vastuseid üleskerkinud küsimustele (Hiiumaa Leht, 21.11.08). Raske on neid oodata. Raha tõenäoliselt on oodata. Venemaa suurfirmadel raha jagub. Kes maksab, see tellib muusika...

Me ei saa anda otsustusõigust nendele, kellel ei ole kohustusi Hiiumaa ja rahva ees!

Me ei ole põhimõtteliselt tuuleenergia tootmise vastu, kuid see ei tohi toimuda tingimusteta. Raunisaar ASi hiidprojekti teostamine oleks Hiiumaale energeetiliselt mõtetu, biosfäärikaitseala loodusele ja inimesele kahjulik ning võimalikuks ohuks Eesti Vabariigi, ja mitte ainult meie riigi, julgeoleku-le. **Seepärast öelgem sellele projektile EI!**

Kodukant Hiiumaa

Lepa Anna sukasäärest

Tänavu sai toetuse Tartu Ülikooli proviisori eriala esimese kursuse tudeng Epp Korv.

Põhikapital sukasääres on 156 737 krooni.

Täname lahkeid annetajaid, kes täitnud sukasäärt Irina Vares, Teet kääramees, Aivar Kääramees, Linda Tikk, Merike Niimann

.....ja toetanud seltsi ettevõtmisi Hiiwi-Liivi Mugamäe, Aina Kase, Maarja ja Tõnis Niimann, Ruth

Vaim, Ülle Lorits, Leonora Kääramees, Tiiu ja Olev Kopli, Arteemi Heilo, Evi sadul, Õie Roasto, Linda Lukas, Juta Rääts, Terje Martinson, Viivi Sarapuu, Lehte Vähejaus, Urve Smill, Arvo Kallas, Linda Tikk.

Lepa Anna Sukasäär on jätkuvalt avatud nii annetajatele kui ka stipendiumi taotlejatele järgneva info kohaselt:

Eesti Rahvuskultuuri Allfond
Lepa Anna Sukasäär
Tel: (372) 6013428
Faks: (372) 6013429
E-post: post@erkf.ee
Web: www.erkf.ee
A. Weizenbergi 20A-13
10150 Tallinn
Arveldusarve 221001101347 HANSAPANK
KASSARI HARIDUSSELTS
KASSARI KÄINA VALD
HIIU MK 92111
TEL, FAKS 4697 222

TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED

Kolmapäeval 24. detsembril kell 11 toimub kassari Pühapäevakooli jõulupidu.

***** ***

Kolmapäeval 24. detsembril kell 15 toimub jumalateenistus Kassari kabelis

***** ***

Pühade jumalateenistused:

21.12 Lõuna-Hiiumaa koguduste suur jõulukoosolek Mäeltse palvemajas kell 10.30

24.12 Ühtri palvemajas kell 11

24.12 Kassari kabelis kell 15

25.12 Mäeltse palvemajas kell 10.30

TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED TEATED

Jõuluaeg on alati eriline. Linnas meelitavad suured kaupluste vaateaknad, maal paeluvad meeli ehe adventiküünal ja ahjutuli. Sel ajal pole unistaminegi patt. Mõelgem omaetteolemise mõnudele. Kurvastaksime, kui kingikott oleks tulvil kõikide soovide täitumist. Hoopis magusam on salasoovid alles hoida...

Üsna tihti, tihedamini kui julgeme arvatagi, on tähtis lihtsalt olemasolemine ...

*Loeb lumetähti talvetuul,
uus aasta tuleb naerusuul.
Tal kaasas õnne õuetäis ja
rõõmu terve põuetäis.*

Armas Kassari saare rahvas!

Süütame küünla. Teeme seda igaüks oma kodus ent ometi kõik koos jõululaupäeva õhtu kell üheksa. Aidaku see küünlaleek leida meis leplikkust, et jätkuks jõudu edaspidi vähemaga läbi ajada.

Välja andnud Kassari Haridusselts

Kontakttelefon 4697 222

Ilmub kaks korda aastas.

Kokku kirjutanud Inga Mikk ja Maarja Niimann, kujundanud Urmas Lauri, fotod Heli Tuisk